

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 3

Årgång 65

2010

Julia Frölich spelade Idas sommarvisa i Kinna kyrka.

Foto Leif Brunnegård

Från vår årsstämma i Mark sidan 5

Profilen - Inger Widhja sidan 16

Verner Lindblom funderar sidan 18

Hänt på bögda... sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria

Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

Innehåll

Några ord från förbundsordföranden.....	3
Tankar i tiden.....	4
Väl genomfört årsmöte i Mark.....	5
Tengelandsstipendiet till Henrik Persson	7
Bildsvep från Årsstämman	8
Nossebro årets hembygdsförening.....	9
Gammalt och nytt förenas på Hönsahögen .	10
Byn med slussarna.....	11
Helt naturligt - Långt från stränderna.....	12
Landsfader och Gudfader.....	13
125 år med brandstodsbolaget	14
Essungaträffen närmar sig	15
Profilen - Inger Widhja	16
De riksbyggande svearna är borta	18
Bykdrag i Borås.....	19
Ord om Orden blev Snackis	20
Mölnarp en möteplats natur och kultur.....	22
Hänt på bögda Skara och Saleby	24
Hänt på bögda Gudhem och Skultorp.....	25
Oliver Larsson från Edsvära	26
Bidrag ur projektet Hus med historia	28
Läsvärt i korthet	30
Symaskinshistoria	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 febr, 15-21 apr, 24-30 juni, 24-30 aug, 26-30 okt, 24-28 nov.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 65
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2010 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta nummer?

Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 34. Manusstopp är den 3 juli 2010. Men skicka gärna material tidigare. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag till tidningen och tips, mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Några ord från förbundsordföranden

Västergötlands Hembygdsförbunds årsstämma har just hållits i Kinna och Skene. Markkretsen är värd stort tack för föredömliga arrangemang.

Årets Tengelandpristagare Henrik Persson, Ulervad utanför Mariestad, belönades för sin stora insats att bevara gamla skolfilmer. Detta kulturarv var genom okunnighet eller ointresse på väg att förintas.

Nossebro Hembygdsförening är Årets Hembygdsförening för sitt stora verk att bevara både stationsbyggnad och kvarn, därtill att på flera sätt bedriva utåtriktad verksamhet.

Hembygdsföreningarna står nu inför sommarsången, då alla förberedelser för publikverksamhet skall omsättas i praktik. Paradnumren är väl Nationaldagen och midsommarfirandet, men därtill kommer kanske bygdespel, hemvändardagar, hantverksdagar eller helt enkelt visning av hembygdsgården med servering av kaffe och fridsam jordgubbstårta. Detsakkunniga berättandet är oändligt värdefullt, antingen det gäller torp- eller stadsvandringar, hembygdsgårdens hus och samlingar eller intressanta platser i naturen. I grund och botten är det jukunskapsomär hembygdsarbetets viktigaste resurs och kunskap skall spridas!

För inte så länge sedan satt jag i intervju med Radio Skaraborg. Programledaren och jag blev lika förbluffade sedan jag nämnt att Västergötlands Hembygdsförbund omfattar cirka 42 000 medlemmar. Hon därför att medlemmarnas så väldigt många, jag därför att hon som en välorienterad media människa inte hade en aning om detta. Här finns en tankeställare.

Hembygdsföreningarna och deras medlemmar, liksom förbundet, måste bli ännu bättre på att berätta om det som finns och görs. För den som behöver siffror och statistik om det mesta inom hembygdsrörelsen i Sverige, finns den aktuella Hembygdsstatistiken tillgänglig på riksförbundets hemsida. Man kan också få åtskilliga

Det sakkunniga berättandet är oändligt värdefullt ...

Eva Bergström Hyenstrand
Förbundsordförande

uppgifter om Västergötlands Hembygdsförbund från vårt eget kansli i Vara.

Ibland sägs att hembygdsföreningar är en variant av pensionärsföreningar. Något ligger det i detta, visst är många pensionärer, både i styrelse och i hela föreningen. Detta skall inte ses som någon belastning utan visar stora

tillgångar, nämligen i människors tid och kunskap. Det är ju hos de äldre som livserfarenhet och stor kunskap om äldre tids förhållanden finns! Dessutom – numera förutsätts hembygdsrörelsens företrädare och aktiva allt som ofta ta del i projektmöten, inspirationsdagar, programupplägg och allt vad det kan vara, sammankomster av offentlighetens företrädare i regel

förlagda till dagtid och på flera timmars reseavstånd. Vem har möjlighet att vara med på detta om inte den ideellt verkande pensionären med dagtid till förfogande?

Eva Bergström Hyenstrand

www.hembygd.se/vastergotland

är adressen till Västergötland Hembygdsförbunds hemsida.

Här hittar Du aktuell information om och från förbundet. Kolla evenemangskalendern, där hittar Du en rad trevliga utflyktsmål. Finns Din förening med i kalendern?

Tankar i tiden ...

Mina Tankar i tiden är många. Sällan överförs de till en någorlunda förståelig och läsbar text. Nedan är ett försök att ge ord till grunden runt ett avgränsat, men angeläget område av hembygdsarbetet.

Många föreningar uttrycker hur svårt det är att rekrytera yngre och nya medlemmar! Kan det ha inträffat en situation likt militärordern: På stället halt! Och att den blivit permanent? Jag är upprorisk nog och påstår att situationen är sådan, och i de flesta fall också självförvållad!

I hur många föreningar har styrelseledamöter suttit flera decennier? Naturligtvis bidrar det till att det fortgående förändringsarbetet avstannat. Förtroendevalda övertalas att sitta kvar. Varför? Hur kommer då nya friska förmågor in? Följer hembygdsrörelsen med tiden och förnyar sina tillgångar? Var finns det en uppsökande och säljande verksamhet som fångar de ungas intressen?

I många föreningar samlades föremål vid föreningens bildande, för 30-70 år sedan som speglar den tidens föräldragenerationer. Det har säkert passerat två-tre generationer utan förnyelse! Vi, som var unga då föreningarna bildades var aktiva med andra värderingar än vad dagens unga har. Vi ropar nu högt att de ska delta utan att erbjuda något attraktivt! Jag påstår att dagens ungdomar har helt andra villkor än vad vi hade för cirka 40 år sedan. Jag, som växt upp på landsbygden minns hur min far- och morfar levde, vad som fanns i deras närhet, i arbetslivet och i det dagliga levernet i övrigt. Självklart finns också mina föräldrars situation i minnet. På landsbygden var det många gånger knapert och i självhushållets tid tillreddes det som odlades på den egna torvan. Redskap och annat som användes finns som minnesbilder, även

Jan-Olf Berglund

hanteringen.

Överfördetta till frågeställningen om våra barnbarn vill se och uppleva detta. Har de blivit tillfrågade? De kanske vill få en annan tid speglad? Försörjningssituationen till exempel, är så ofantligt annorlunda mot för 50 år sedan. Nutidens ungdom vill kanske få sina far- och morföräldrars generationssituation speglad, det vill säga, vår generation, på samma sätt som vi ville. Vill

vi höra att liknande nostalgikänsla uttrycks då de unga beskriver en för sin tid parallell situation som vi äldre gör om hur den spaden, hur den brödkaveln och naggen användes? Vad gör vi, som är äldre, åt detta? Gallras och skrotas föremålursamlingarna? Jag tror inte det.

Idag finns det helt andra möjligheter att dokumentera än att bara samla döda ting. Innan all kompetens försvinner att hantera gammalvalas föremål, se till att använda redskapen en gång till, filma, spela in berättelserna som finns och dokumentera digitalt hur våra förfäders redskap användes. Att visa detta på duk är både enklare och mer pedagogiskt än att ett dött föremål som i många fall saknar

både dokumentation och instruktion hur det användes, hänger på väggen.

Många vill troligen inte höra att hembygdsrörelsen stannat upp utan avskärmar det faktumet. Min bestämda uppfattning är att större kraft måste läggas på att blicka framåt än att spegla bakåt. Ska hembygdsrörelsen inta en framträdande roll i dagens samhälle gäller det att acceptera tidens gång och spela på samma klaviatur som övriga samhällsaktörer. Det går inte att huka och tro att vinden mojar. Förändringens vindar blåser allt starkare alltefter tiden går!

Jan-Olof Berglund

... spela in berättelserna som finns och dokumentera digitalt ...

Kanske tycker Du som jag att några till borde fått en blomma på årsstämman i Mark. Nu vet jag varför dom inte fick det. Dom hade sagt nej tack i förväg för att spara på förbundets pengar. Ett gott föredöme alltså. Tack!

Leif Brunnegård

Väl genomförd årsstämma i Mark

Intåg till högtidsgudstjänsten.

Söndagen den 9 maj samlades cirka 300 ombud och andra deltagare till Västergötlands Hembygdsförbunds årsstämma i Kinna.

Iförsamlingshemmet, nära kyrkan, skedde registrering. Stämman inleddes med gudstjänst i Kinna kyrka, där kyrkoherden Ove Johansson efter välkomsthälsningen konstaterade, att det kommit många utsockna till kyrkan denna dag. Så inleddes gudstjänsten med det sedvanliga intåget med spelmansmusik, bland annat Vardagslåten efter Huggs-Anton, som spelades för arbetarna när kyrkan byggdes på 1800-talet. Ove Johansson berättade om kyrkans historia och visade den unika dopskålen med grepe, troligen från 1500-talet. Två av kyrkklockorna är från 1400-talet. I gudstjänsten medverkade Thomas Klasson med solosång och lilla Julia Frölich med fiolmusik. Hon är också känd från TV-programmet Talang.

Tengelandsstipendiet

Henrik Persson från Mariestad fick ta emot Tengelandsstipendiet för sitt arbete med att bevara äldre filmer. Från början var det filmer från AV-centralen som användes i skolundervisningen, men sedan har insamlingen utvidgats till att omfatta till exempel företag. Filmerna görs sedan tillgängliga för bland annat forskning.

I kyrkan samlades också in kollekt till Tengelandsfonden, och den inbringade 6.081 kronor. Tengelandsfonden instiftades av anhöriga till hembygdsforskaren Folke Tengeland från Tengene. Han hade i november 1979 just fått ta emot Skaraborgs läns landstings kultur stipendium när han omkom i en trafikolycka. Prissumman blev sedan grundplåten i fonden.

Efter gudstjänsten förflyttade sig stämmodeltagarna till Kunskapens Hus, gymnasieskolan i Mark. Där serverades en välsmakande lunch, och så var det dags för själva årsmötet. Det ägde rum i gymnasieskolans aula. Under samlingen underhöll elever i Kulturskolan i Mark, som år 2008 utsågs till landets bästa musikskola. De olika framträdandena höll hög klass.

Stämmoförhandlingar

Som vanligt inleddes stämman med Hymn till Västergötland, som sjöngs unisont till ackompanjering av spelmännen. I gruppen ingick Gunilla Rydh, Julia Frölich, Anders Malm, Mikael Linder, Lars Björnqvist och Arne Elmgren.

Ordföranden i Marks Hembygds krets Lena Johansson hälsade alla välkomna till Mark. Därefter fick vi en presentation av bygden av kommunalråden Pelle Pellby och Margareta Löfgren, för dagen klädd i dräkt från hembygden Ärtemark i Dalsland. De framhöll driftigheten och strävsamheten, den goda arbetsmarknaden och det rika föreningslivet med cirka 400 föreningar i Mark. Det finns ett 20-tal mindre orter, och skolor och äldreboenden finns på många platser i kommunen.

Årets hembygdsförening

Årets hembygdsförening blev Nossebro Hembygdsförening, som av ordföranden Eva Bergström Hyenström fick motta diplom, blommor och en prissumma. Rune Johansson från föreningen tackade och returnerade med några historier från förr.

Nossebro Hembygdsförening har som sitt motto: Dokumentera i dåtiden, verka i nutiden och påverka

Presidiet. Kjell Hugosson, kommunalfullmäktiges ordförande i Mark, skötteklubban, sekreterare var Mona Lorentzson.

framtiden! Föreningen har bland annat räddat Nossebro stationshus och har där ett järnvägsmuseum, och vidare har man rustat upp Kerstinsås kvarn.

Sedan tog Kjell Hugosson, kommunalfullmäktiges ordförande i Mark, klubban och årsmötesförhandlingarna genomfördes i rask takt. Sekreterare var Mona Lorentzson.

Eva Bergström Hyenstrand höll ett inledningstal och konstaterade, att det gångna året inneburit en viss ökning av antalet medlemmar i förbundet. Även Västergötlands Fornminnesförening är medlem. Tyvärr har det ekonomiska anslaget från regionen minskat med en femtedel. Bohusläns, Dalslands och Västergötlands Hembygdsförbund delar på anslagssumman.

Hon berörde vidare förbundets program för natur- och kulturturism och samarbetet med studieförbunden, främst Vuxenskolan. Den näraliggande historien, främst från 1950- och 1960-talen förtjänar att dokumenteras. Man bör i diskussionsform se dagens verksamhet och förutse morgondagens behov, möjligheter och problem.

Eva Bergström Hyenstrand är också ledamot i styrelsen för Sveriges Hembygdsförbund, och hon berättade om projektet Hus med historia, som fått 30 miljoner kronor på två år. 40 hembygdsföreningar sökte medel och 10 föreningar har fått bidrag, de flesta av dem med utåtriktad verksamhet.

I Sverige finns nu nära en halv miljon människor med i hembygdsrörelsen. Riksstämman hålls i år i Skara den 28-30 maj. Odensåkers hembygdsförening är värd för den stora hembygdsfesten. Temat för mötet är Kulturarvet och toleransen, och hembygdsresorna har anknytning till vår användning av kultur och natur och bruk och missbruk av naturen. Ansökan om provborrning efter uran i plåtåbergen har nu beviljats. Senare under årsmötet önskade en stämmodeltagare mer stöd för att bevara naturen här.

Sveriges Hembygdsförbund har fått fler nya tjänster på kansliet, bland annat som byggnadsantikvarie och när det gäller miljövärd.

Val

Valen genomfördes och valberedningens förslag sakade ingen diskussion.

Eva Bergström Hyenstrand omvaldes som ordförande. Som ordinarie styrelseledamöter på två år omvaldes Hans Menzing, Skara, Berit Stockvik-Lundin, Vänersnäs och Nils-Olof Olofsson, Viskafors. Vidare nyvaldes Göte Öberg, Tvärred och Lena Lagnerö, Kölingared. Kvarstående i styrelsen på ett år är Mona Lorentzson, Lödöse, Leif Josefsson, Vänga, Ingrid Zackrisson, Tostared, Lars Erik Kullenwall, Gudhem, Hugo Isaksson, Timmele och Jan-Olof Berglund, Odensåker.

Som suppleanter på två år omvaldes Aina Nicander, Herrljunga, Tage Brolin, Främmestad och Birgit Carlsson, Istorp, och nyvaldes Lena Gustafsson, S. Härene och Björn Andersson, Väring.

Ivalberedningen har ingått Monika Moberg, Skövde, sammankallande, Peder Claesson, Kölingared, Ewa Vikingsson, Eggvena, Berndt Nilsson, Tun och Edor Josefsson, Fristad. Valberedningen omvaldes och kompletterades med Magnus Ronge, Vinninga och Georg Ericsson, Kinna.

Övriga frågor

Bland ytterligare frågor kan nämnas, att årsmötet slutgiltigt antog förslag till ändringar av stadgar för förbundet och att förslag till verksamhetsplan och budget antogs. Årsavgiften 13 kronor per medlem blir oförändrad. 8 kronor går till Sveriges Hembygdsförbund och 5 kronor till Västergötlands Hembygdsförbund.

Ingamotioner förelåg. Leif Brunnegård informerade om Västgötabygden och hade visionen om mångaläsare, om varje förening skaffade två nya prenumeranter.

Eva Bergström Hyenstrand tog under rubriken Övriga frågor upp farhågorna för uppifrånstyrning från Sveriges Hembygdsförbund. Bland annat sägs att de lokala hembygdsförbunden är Sveriges Hembygdsförbunds regionala organ. Det är inte heller bra, att stadgeändringar kanske på bara ett årsmöte, inte två på varandra följande årsmöten som förut varit fallet. Hon fick stöd av flera stämmodeltagare, som menade att i hembygdsrörelsen måste vi få vara olika. Vi kommer underifrån och känner gemenskap. Det är bra, att styrningstendenser uppmärksammas, och demokratin måste erövras varje dag.

En annan fråga som togs upp var möjligheten till ordförandekonferenser, som är mycket uppskattade, på flera håll i Västergötland och inte som nu på endast två platser.

Inbjudan

Jill Bengtsson från Kinnekulle Hembygdsförening inbjöd till nästa års stämma. Avgående styrelseledamöterna Irene Andrén-Ivarsson, Jan Nilsson och Bertil Ström avtackades, och som avslutning framförde Eva Bergström Hyenstrand ett stort tack till arrangörerna i Marks

Hembygdsrets för en väl genomförd stämma. I stället för blommor gick motsvarande belopp till Tengelandsfonden enligt arrangörernas önskan.

Efter att det avslutande klubbslaget fallit berättade Arne Kilén från Berghem om sin hembygd och sjöng sången om Berghem. Inger Dahlgren läste sedan sin rimkrönika Från inlandsis till företagskris, och fick i den med Marks hela historia. Detta ledde efter kaffet över till den sista programpunkten, som var en föreläsning av fil. dr. Tomas Småberg om Tinget, gården och slottet. Han gav en god bild av Mark som gränsbygd. Där fanns perfekta genomfartsleder för militära tåg, vilket ledde till befästa hus, av vilka Torpa stenhus är bäst bevarat. För bonden i vardagen hade gränsen ingen större betydelse,

utan man sökte sig till närbelägna städer som Varberg och Falkenberg. Det fanns starka släkter som Ribbing och Stenbock bland gränsfrälset med rika nätverkända upp till kungens bord. Öresten var en central plats med fogdarochskatteuppbörd. Häradshövdingarfrånmäktiga släkter ledde tinget, som var både en rättsarena och en social arena.

Som avslutning på dagen kunde den intresserade besöka Rydals museum, och ett 40-tal stämmodeltagare begagnade sig av den möjligheten.

Tack, Marks Hembygdsrets, för en väl genomförd stämma!

Ann-Britt Boman

Tengelandstipendiet till Henrik Persson

Årets Tengelandstipendiat heter Henrik Persson från Mariestad. Lättstortberg grumlingammalledningscentral utanför staden har han samlat tusentals skolfilmer, som annars riskerade att förstöras. Han är gymnasielärare i elektroteknik, och har vid sidan av sitt arbete bedrivit ett omfattande insamlingsarbete av skolfilmer.

På 1990-talet fick han reda på att hanteringen av 16 millimeterskolfilmskulle upphöra och filmerna troligen förstöras. Han ringde upp ett av filmbolagen, och vid ett möte i Stockholm mellan flera filmbolag beslöts, att Henrik Persson skulle få ta över de gamla filmrullarna. Han reste runt med lastbil till skolor och AV-centraler och fick hjälp av Mariestads kommun att hyra ett bergum, som blev en bra förvaringslokal. Intresset ökade hela tiden, och nu tar han även emot film från företag och privatpersoner i hela landet och även det svenskspråkiga Finland. TV och tidningar har uppmärksammat hans gärning i form av program och artiklar

Den äldsta filmen är från 1909 och de yngsta från 1980-talet. De har präglat 1900-talets skolundervisning och har namn som En afrikansk negerby och Kom med till stenåldern!

Henrik Persson vill skapa en historisk AV-mediacentral för Norden och överföra materialet till digital form, så att det blir tillgängligt för bland annat forskning.

Vidare behöver filmarkivet katalogiseras, något som kräver arbetet på heltid. Det behöver sponsorer, och Henrik Perssons önskan är att få till stånd samarbete med andra institutioner för att kunna driva arkivet.

Årets Tengelandstipendiat befinner sig alltså mitt uppe i sin gärning att rädda den gamla svenskspråkiga skolfilmen

Henrik Persson har tagit emot blommor, diplom och prischek av förbundssekreteraren Mona Lorentzson.

undan förstörelse. Den speglar i sig 1900-talshistorien och hur vi tänkte och tyckte för inte alls länge sedan.

Ann-Britt Boman

Bildsvep från stämman i Mark

Först måste man registrera sig,

... sedan smakar det gott med lite kaffe

innan det är dags att gå till kyrkan.

I kyrkan lyssnade vi till spelmansmusik,

till kyrkoherde Ove Johansson

och till solisten Thomas Klasson.

Birgits söser sålde Marklitteratur,

gammaldags hemarbete visades

och musikskolan bjöd på skön musik.

Uppmärksamma lyssnare fick höra

kommunalråden berätta om dagens Mark

och Inger Dahlgren om Marks historia

Fotografer på stämman Ingemar Lundgren och Leif Brunnegård

Nossebro är årets hembygdsförening

Vid årsstämman fick Nossebro Hembygdsförening ta emot priset som Årets hembygdsförening. Utmärkelsen överlämnades av hembygdsförbundets ordförande Eva Bergström Hyenstrand och togs emot av Nossebroföreningens ordförande Rune Johansson samt Per-Olof Olsson.

Att just Nossebroföreningen utsågs beror bland annat på att föreningen under ett kvartssekel arbetat för att bevara viktiga inslag i samhällsbilden. På nationaldagen förra året belönades dess kvarngång med Essunga kommuns kulturpris för sina insatser att renovera Kerstinsås 150-åriga kvarn, som utgör ett självklart del av bilden vid infarten över den bro som gett samhället dess namn.

Hembygdsföreningen startade med att rädda den rivningshotade järnvägsstationen med dess minnen från tiden då samhället var en livlig järnvägsknut med förbindelser med Göteborg, Trollhättan och Skara. Nu är byggnaden fylld av järnvägsminnen och stinsens bostad är möblerad i jugendstil.

Förbundsordföranden Eva Bergström Hyenstrand läser upp motivering för att utnämna Nossebro Hembygdsförening till Årets hembygdsförening 2010.

Nossebroföreningen kommer att presenteras närmare i ett kommande nummer.

Hans Menzing

Håller ångan uppe

Nu kan alla vänner av s/s Nossan af Stallaholm pusta ut. Nossans egen ångbåt har fått en ny ångpanna tack vare bidrag från Sparbanksstiftelsen och ångbåtstrafiken på ån kan fortsätta som 17 somrar tidigare.

Ångbåten Nossan gick först som timmerbuntbåt på Dalälven, men i maj 1994 var den på plats här i Nossebro. Sedan dess har 21 000 personer njutit av ångbåtturer på Nossan, och eftersom båten bara tar tolv passagerare så har det blivit massor av turer.

Hans Menzing

Hålvägar återställs

Den legendariska medeltida vägen Skara – Lödöse skall återuppstå. Det är Essunga kommuns och tillsammans med Essunga Hembygdsförening och Allmänningen Furet med EU-pengar skall utveckla den gamla hålvägen och

markera vandringsleder i skogspartiet Furet i Essunga. Hålvägarna är den del av den medeltida vägen från Skara ut mot Europa via Lödöse.

Gammalt och nytt förenas på Hönsahögen

Nog har de flesta av oss som bor i bygden suttit eller stått uppe på kullen vid Ornunga kyrka och blickat ut över Ornungasjön och beundrat den fina utsikten. Kullen heter Hönsahögen, men i dagligt tal säger vi Hönsahögen. Under många år på 20- och 30-talen var det en festplats där Svältornas Fornminnesförening hade stora sommarfester. Någon gång på 30-talet var självaste landshövdingen på plats och höll föredrag. När Fornminnesföreningen upphörde med dessa sommarfester blev det platsen för SMU:s sommarfest en söndag i juli under flera decennier. Under senare år har aktiviteten på Hönsahögen varit en friluftsgudstjänst på Kristi Himmelsfärdsdags morgon.

Fornlämningar

Sedan några år tillbaka äger Håkan och Åsa Claesson Sörgården, den gård som Hönsahögen ligger på. Håkan har haft funderingar på om inte den här platsen kunde vara lämplig som ett seniorboende. Inte kanske för egen del, utan för andra i bygden som överlåtit sin gård eller villa. Helst borde husen ligga med utsikt mot sjön, men det skulle nog inte uppskattas om denna utsiktsplats försvann. För drygt tre år sedan inledde Håkan ett samtal med Vårgårda kommun om vad som gäller för ett förhandslov för att få bygga ett par villor. Eftersom det finns registrerade fornlämningar på området förslog kommunen tjänsteman att Håkan borde ta ett samtal med Länsstyrelsen. Den handläggare som Håkan fick kontakt med var Henrik Zedig som jobbar på Länsstyrelsens Kulturmiljöenhet och arbetar med arkeologiska och antikvariska frågor. Han lovade att komma till Ornunga och kolla läget.

– En dag fick jag se en person som gick och kollade uppe på Hönsahögen, berättar Håkan. Det var Henrik Zedig från Länsstyrelsen. Här uppe på kullen började en väldigt bra dialog mellan oss om balansen mellan att bevara fornlämningar och att låta en bygd utvecklas. Så småningom kom vi fram till två tomter där jag skulle kunna få tillstånd att bygga två villor. Den ena tomten ligger alldeles bakom maskinhallen och den andra ligger ett stycke ut på åkern på vänster sida om skogsvägen som går in vid kyrkan. Allt har gått bra och strax före jul 2009 fick jag bygglov för de två fastigheterna.

Förberedelserna är i full gång och om allt går som jag hoppas sätter vi grävskopan i arbete fram i sommar, konstaterar Håkan nöjt.

Riksintresse

Under våra samtal pratade Henrik Zedig ofta om forn-

Stenar på Hönsahögen är ett riksintresse.

lämningarna som ett riksintresse och hur viktigt det är att de bevaras, berättar Håkan. Vid ett tillfälle frågade jag om det inte finns bidrag för att sköta marken där det finns riksintressen. Jag hade tidigare röjt en del träd och buskar, men mycket jobb återstod om det skulle bli snyggt. Jo, det finns pengar för att vårda sådana här områden fick jag till svar.

Mendetta låg under en annanstjänstemans arbetsuppgifter. Håkan fick kontakt med Claes Ström som arbetar med värdoch skötsel av fornlämningar och kulturresevat med mera. Han delade Håkans uppfattning om att den här platsen kunde förbättras mycket. Ström berättade för Håkan att man på Länsstyrelsen har väldigt goda kontakter med Vårgårda kommun och att man fick hjälp att röja upp vid hällkistan i Södra Härene. Det kom klartecken från kommunen och det kom ett arbetslag som gjorde ett jättefint jobb, berättar Håkan. När gubbarna höll på, upptäckte de inte en domarring, utan förmodligen två, samt ytterligare några gravhögar.

– Länsstyrelsen lämnade också ett ekonomiskt bidrag för att jag skulle kunna sätta upp ett elektriskt fårstängsel runt området där fornlämningarna finns. Förra hösten hade Håkan Söderberg i Romnefall sin få gående inom hägnet så nu är det riktigt fint där uppe.

– Jag är jättenöjd med den här lösningen. Dels får jag lov att bygga villorna här uppe och dels har platsen för fornlämningarna blivit jättefin till glädje för många fler än oss. Det har tagit lite längre tid än vad jag trodde från början, men det kommer att bli kanonbra, avslutar Håkan Claesson.

Leif Brunnegård

Den tionde.

Byn med slussarna

Vår hembygd gömmer på så mycket historia och minnen som bör bevaras för framtiden, därför är det helt riktigt att Böckersboda byalag nu ämnar ordna några vandringar i byn. Följ med på en promenad vid kanalen och genom Västerbyn.

Vi börjar med Norrqvarns övre, tionde i dagligt tal. Kanalsträckningen ner till nionde slussen är helt unik för hela linjen med dess höga bankar och Torvedsbäcken dragen under ifråfinastenvälv. Gå gärna ned och titta på det fina arbetet, till vänster alldeles nedanför slussen. Det är svårt att tänka sig hur detta stora arbete utfördes med den tidens redskap. Alla dessa enorma fyllnadsmassor måste ju ha fraktats hit långt ifrån, troligen från slätten i Fredsberg där det blev mycket lera över.

Svårt att täta

Kanalens botten ligger när två meter över omgivande terräng. Att det var svårt att få dessa höga vallar täta förstår man. Det tog många, många år innan läckaget upphörde har "de gamla" berättat. Ett större ras inträffade den 29 maj 1842 då vallen på västra sidan brast på en sträcka av 18 alnars längd.

En annan intressant sak är nionde slussens placering mellan två berg. Grundförhållandena var avgörande för alla slussars byggande.

Vattenvarettstort problem vid kanalbygget. Pumpar tillverkades av tallstockar som användes på arbetsplatserna. Ett vattenhjul i bigraven vid tionde drev en stånggång som var byggd ända ner till nionde, en sträcka på mellan femhundra och sexhundra meter.

Prinsessan på berget

När vi är vid nionde måste ni prova på och springa upp

till prinsessan på berget. Förr var bergssidan ner mot slussen uppspliten och blank, det var en sport bland besättningsmännen att komma längst uppspringande isina träschor. Det var en vanlig sysselsättning medan skutan slussades. Även vi barn från Västerbyn, som hade vår skolväg över slussen, provade ofta på att springa uppför kanalberget.

Nu går vi övertill östrasidan. Ta den övre porten, den är bredast. Vi följer nu en gärdesväg upp till "Gustavs" ladugård vid bygatan. Gärdet vi går förbi på väg upp från slussen på södra sidan tillhör kanalbolaget genom ett markbyte. När kvarnen i Norrqvarn brann 1927 byttes kvarntomten mot denna åker. Bolaget sålde förr aldrig någon mark. Gården där vi kommer upp på byvägen brann ned den 1 oktober 1949, alla hus blev lågornas rov och de var många.

Kvarnen borta nu

Före storskiftet på 1850-talet låg hela Västra Böckersbodas by på åsen innan vi kommer till bäcken. Tre gårdar flyttades ut, resten ligger kvar. Titta nu ner åt kanalen. Här ser man verkligen hur högt kanalen går i terrängen. Nere i dalen till vänster slingrar sig Torvedsbäcken fram mot Hovmanstorp. Den utgör gräns mellan östra och västra Böckersboda. Där vi passerar ån låg förr en kvarn som var i bruk till 1918. Den drevs med ett vattenhjul, lite lämningar finns kvar. Innan vi kommer ut till stora vägen passerar en rad med villor. Fyra av dem är byggda av kvarnarbetare och två av skutskeppare, yrken som ej finns mera i byn. Hoppas att ni haft en trevlig tur.

Text Lars Nordström

Foto Leif Brunnegård

Långt från stränderna

Det ärså långtifrånensaltstänkt badstrand man kan tänka sig. Bortsett då från att den ljuvt rosafärgad triften breder ut sig i allt tätare mattor. Den borde lysa vid kustens salta klippor och inte här vid Europavägen utanför torra Skara. Hur i all världen kan en strandväxt ha tagit sig hit, och dessutom verka trivas?

Det började för rätt många årsedann med någonen staka rosa blomma som blygt tittade fram vid vägrenen vid E20 utanför min hemstad. Med åren har växten brett ut sig och bildar bitvis täta mattor, inte bara här utan vid många andra vägar också. Oftast vid kraftigt trafikerade vägar, av någon anledning.

Blåst hit?

På bilden ses bara några få buketter av blommor, men det beror på att den har rätt många år på nacken. Idag finns det betydligt mer att njuta av. Men varför i all världen trivs blomman här?

Jag har försökt höra mig för, men har bara fått motsäggelsefulla förslag. Ett är att vägverket helt enkelt vill göra dikesrenarna vackrare och harsått blommorna. Men det förklarar ju inte varför man har valt en blomma som normalt inte hör hemma här.

En roligare och mer spännande förklaring är att frön av trift helt enkelt blåst hit med starka stormar som härjat Västsverige. Men i så fall borde det ju växa trift överallt inne i landet. Nej, förklaringen till att den frodas vid vägkanten är helt enkelt den att blomman bättre än de flesta andra klarar av denna saltade miljö. Det skulle alltså bero på saltet som sprids vintertid.

Ingen badstrand precis men triften trivs utmed E20 utanför Skara.

Visst låter det riktigt, men ändå är ju dikeskanten vid de stora vägarna minst sagt ogästvänlig.

Den präktiga och lärda Västergötlands flora borde kunna ge svar. Den konstaterar också att växten är vanlig utmed större vägar, och har sin egen förklaring: Den gillar helt enkelt kvävet. Utsläppen från bilarna som vi i andra sammanhang försöker minska på allt sätt gynnar just den här blomman.

En annan källa är Gullan Gregoriussons Växter från havsstrand och strandäng. Där får man veta att blomman vid Skagerackkusten kallas markkrillblomma, vilket mest låter som reklam för Gais, men det är välfiskensompåminnerom. På danska heter den engelskt gräs, fast något gräs är det ju inte. Men enligt boken, som har några år på nacken, skall det på Irland gå att se rena triftlandskapen och på sin håll har trifttuorna använts att telda med. Det påstås att den är allra frodigast åt Atlanhållet.

Där påpekas också en sak som kan förklara att denna blomma klarar sig så bra i vägkanten. Den är van vid hårda vindar från havet, och bekymrar sig inte alls för det hårda vinddraget när hela karavaner av långträdare blåser förbi.

Vad i allt detta som är rätt vägar jag inte avgöra. Men visst blir Europavägen mindre trist när triften lyser i vägkanten.

Hans Menzing

Helt naturligt

Ett gott råd som spar arbete

Fram på våren tar man och vränger raggsockorna som använts under vintern och borstar dem rena och fina innan de läggs till förvaring till nästa höst.

Landsfader och Gudfader?

Birger Jarl. Så här kan han kanske ha sett ut i sin livstid enligt en skulptur i Varnhems klosterkyrka, här i en målad kopia på Skarautställningen.

Vilhelm Moberg var ju en baddare på bra historier, men historien om Birger Jarl och hans ättlingar var alltför otrolig för honom. Om Moberg läst en sådan rövarroman hade han avfärdat den som falsk och en karikatyr av verkligheten. En fabel som var omöjlig att tro på. Men denna ätt styrde Sverige i drygt 100 år och det var en tid som överträffade det mesta i våld, intriger och sex. En kunglig förbrytarfamilj, kallar Moberg den.

Idag hyllas Birger Jarl på massor av sätt eftersom det möjligen är 800 år sedan han föddes. Säkert vet man inte, för det gör vi inte ens med stormän i tidig medeltid. Men någon gång kring 1210 bör det ha skett, så vi kan ju lika gärna fira i år. Bland annat finns en stor och stilig utställning på Västergötlands Museum i Skara.

Idag framställs Birger främst som en landsfader som lade grunden till ett svenskt rike, som grundade Stockholm och som införde fridslagar. Och det stämmer förstås, men han var en hårding också. Någon gång tog han i så att rentav hans egen tid reagerade, och den tålde annars det mesta.

Beundran trots allt

Nu skall genast sägas att Vilhelm Moberg gärna tog i rejält i sitt tyckande. Kritiken mot Birger och hans ätt framförs i första delen av Mobergs svenska historia, men där uttrycker han också sin beundran för Birger och vad

han uträttade.

Birger Magnusson föddes i en släkt där det vimlade av jarlar, biskopar och lagmän, äldste brodern (halvbrodern?) Eskil blev ju rentav lagman i Västergötland, så han bör ha fått en flygande start. Släkten hade sina rötter i Bjälbo i Östergötland, men tycks ha haft stort inflytande även i Västergötland. Birger dog förmodligen på sin gård i Long utanför dagens Vara, och ligger begravd i Varnhems klosterkyrka. Där finns även en stenbild av honom som kan vara gjord under hans livstid och visar honom som han verkligen såg ut. En kopia av den finns på utställningen, färglagd så som man tror att även bilden i Varnhem var målad.

Anonyma år

Om Birgers tidiga år vet vi inget alls, men han rörde sig säkert i de finaste kretsar. Den egna släkten var mäktig och dessutom hade man på tidens vis sett till att gifta in sig i andra stormannasläkter. Via mamma skall han rentav ha varit släkt med Sverkerska kungaätten. Birger följde traditionen. Först gifte han in sig i den rivaliserande Erikskungaättens genombröllopet med Ingeborg, syster

Välklädd. Så här stiliga kläder kan Birger Jarl ha burit enligt utställningen.

till kung Erik Läspe och Halte. Med henne fick han en rad barn varav äldste sonen giftes bort med tidigare danske kungens dotter Sofi. Hennes far Erik hade mördats av sin bror Abel och riktigt krångligt blev det förstås när svärfar Birger gifte om sig med mördarens änka. Det bör ha varit pinsam stämning vid familjemiddagarna.

Men goda förbindelser med Danmark var viktiga och Norge knöts upp på samma sätt genom att dottern Rikissa giftes bort med kung Håkon.

Bäst på giftermål?

Så kanske var Birger allra skickligast på den typ av maktkamp som avgjordes i äktenskapliga sängen, men han slogs också – oftast med framgång – mot svenska upprorsmakare och hedningar i öst. I alla fall kallades de hedningar, men ibland var de nog lika kristna som de svenska erövrarna.

Redan i slutet av 1240-talet blev Birger Sveriges sista jarl, ett ämbete officiellt närmast under kungen i makt, men i det här fallet var jarlen mäktigast. Än mäktigare

blev han när Erik Läspe och Halte avled och Birgers äldste son Valdemar valdes till ny kung. Eftersom denne var minderårig fortsatte Birger att regera, och det var nog tur när man ser hur det gick efter hans död 1266.

Tyrann?

Birger förvandlade på några decennier Sverige till ett katolskt kungarike av västerländskt snitt, med ridderkap, andligt fräse, borgerskap, skatteväsen, kunglig myntprägling, starka stenborgar, ståtliga herresäten, torneringar, heraldik, städer och hövisk kultur, skriver historieprofessorn Dick Harrison.

Men han ger kanske Vilhelm Moberg lite rätt när han konstaterar att om Birger hört till historiens förlorare så hade han förmodligen beskrivits som tyrann och inte som landsfader. Men riktigt blodigt och bråkigt blir det först sedan Birger dött. Fast där hade nog landsfadern en del av skulden då han oförståndigt nog delade upp riket på sina bråkiga söner.

Hans Menzing

125 år sedan Saleby m fl socknars brandstodsbolag bildades

”Saleby folkskola Tisdagen den 31 mars 1885 mellan ombud från Jungs, Saleby, Synnerby, Häreneds och Säware pastorater samt Ufvereds socken i och för bildandet af ett enskildt Brandstodsbolag.” Ja, så står det i inledningen till det protokoll som fördes när man bildade bolaget. Detta är ursprunget till vad som i dag är DINA försäkringar, Lidköpingsorten, och som omfattar ett avsevärt större område då manganomårensammanslog bolagen på Kålland, Kinne- och Kinnefjärding med Saleby m fl socknars brandstodsbolag.

Ur protokoll

Vi går tillbaka och fortsätter med protokollet: ”§1 Mötet öppnades af Johan Larsson från Rasag, Saleby, som uppmanade den närvarande att välja ordförande och sekreterare och utsågs till ordförande Herr S J Rydén från Ruta kvarn och till sekreterare Folkskolläraren Th. G. Bohlin från Ufvered.

§2 Sedan Ordföranden och sekreteraren intagit sina platser framlemnade ombuden sina i form af protokollsutdrag meddelade fullmagter från respektive församlingar och framgick däraf att följande voro valda:” (Vi hoppas, samt utesluter lite i protokollet) För Saleby socken Johan Larsson, Rasag., Karl Johansson, Sällag. Åby, Karl Larsson, Antorp, Karl Skall, Ödegården och August Andersson, Friggeråker. Från Tressbergs socken August Johansson

Sven Bengtsg. Rycka och Johs Larsson, Drängg. Vesthed. Från Härjevads socken August Svensson, Skatteg. Härjevad och Fredrik Bengtsson också från Skattegården.

Vidare fanns representanter från Jung, Fyrunga, Ufvered, Synnerby, Skallmeja, Gerum, Härened, Hofby, Säfvared, Hasslösa samt Linderfva socknar. Av valda ombud var åtta frånvarande och 28 närvarande.

Omröstning

Det fördes en ingående diskussion om vilka socknar som bolagets verksamhet skulle utsträckas över. Man kom sedan fram till att de socknar som börjat diskussionen om bolagsbildning fick välja vem de ville ha med ytterligare och på det viset utvecklades området som gav röstunderlag till hur man skulle ta in ytterligare socknar. Det företogs några omröstningar men man konstaterade att en majoritet av de röstande var för en utvidgning. Slutligen hades samtliga på mötet representerades socknar fått klartecken att ingå i bolaget.

När man kommit så långt skulle man anta reglemente. För utarbetande av detta hade man ”Larf bolags reglemente delvis jämfört med Ryda bolags”. Det är svårt att via protokollet följa hur det slutliga reglementet såg ut då man antecknade där man gjorde ändringar medan man i oförändrade paragrafer noterade just att de antogs oförändrade.

Bolaget var fast förankrat i socknarna och reglementet fastslog att kommunalstämman i varje socken skulle väljabrandstodskommitté bestående av ordförande och minst tvänne ledamöter. Vidare skulle varje socken delas i brandrotar med vardera två brandrotemästare. Dessa skulle väljas för två år så att en ny valdes varje år.

Försäkringskrav

När det gällde krav som man ställde på försäkringstagaren framgår att smedja bör vara belägen 60 meter från närmast liggande hus eller upplag av lättantändliga ämnen. Varje försäkringstagare skulle hålla "en stege lämpad för husets höjd och så stark att den kan bära fyra vuxna personer" därtill minst en mindre stege, en båtshake samt minst två ämbar, alla redskap skulle förvaras på lättåtkomliga ställen utomhus. Var försäkringsbeloppet mellan 10 och 20.000 kronor skulle en slangspruta hållas och var beloppet över 20.000 kronor skulle hållas en än störspruta. Ansvarighetsbeloppet för byggnad belägen minst 60 meter från eldfarlig inrättning fastställdes lika med försäkringsbeloppet och om den låg närmare än 20 meter höjdes ansvarighetsbeloppet med 15 procent. Ingen delägare får ingå med högre försäkringssumma än 35.000 kronor å varje gård och ingen får ingå med delvis försäkrad egendom i annat bolag. Inträdesavgiften sattes till 5 öre för varje 100 kronor försäkringsvärde. Fondering av kapital fastställdes till 25.000 kronor. För att försäkringsbelopp skulle utfalla skulle hus uppföras i lika gott skick som före branden.

Arvoden

Styrelsens arvode skulle bestämmas av bolagsstämman men av reglementet framgår att de skulle gottgöras för

resor i bolagets ärenden med 1,50 per mil, enkel resa, samt 1,50 per dag i dagtraktamente. Kommitterade som förrättasyn och upprättar försäkringshandlingar åtnjuta ersättning av försäkringstagaren med 25 öre för försäkringar upp till 500 kronor, mellan 500 och 5.000 kronor erhålles 50 öre och mellan 5.000 och 10.000 kronor 75 öre. För försäkring över 10.000 kronor erhålles 1 krona.

Långt sammanträde

Av protokollet framgår att mötet började 14.30 och avslutades kl 22.00. Som avslutning beslöts att ett möte skulle utlysas i Saleby folkskola tisdagen den 14 april för att slutgiltigt fastställa reglementet och till detta möte skulle samtliga socknar kallas. Kommitterade kunde sedan välja försäkringstagare.

Den 27 mars 1886 hölls ett "allmänt sammanträde i Saleby folkskola emellan dem, som önska ingå såsom försäkringstagare i Saleby m fl socknars brandstodsbolag". Där valdes en interimsstyrelse som skulle fungera tills det blivit tecknat tillräckligt med försäkringar. Den höll under de närmaste månaderna åtskilliga möten, periodvis varje vecka, för att stämma av hur många som tecknat sig för bolaget. Konstituerande stämma hölls sedermera 2 juli 1886.

Det finns åtskilligt material på försäkringsområdet, inte minst när traktoreringen började och man fick begära särskilt tillstånd för att köra in i husen med traktor. På ansökan skulle framgå vilken typ av traktor och typ av gnistsläckare som skulle monteras på denna. Vidare skulle anges huruvida det fanns logbalk och beskaftenheten på golvet.

Rolf Larsson

Essungaträffen närmar sig

Årets Essungaträff äger rum söndagen den 1 aug. Det är Essunga Hembygdsgården som är huvudarrangör men man har ett visst stöd av Västergötlands Hembygdsgårdsförbund och Studieförbundet. Essungaträffen äger rum på den fina hembygdsgården Stommen med omgivningar.

Klockan 11 drar man igång med konstutställning av Raatikainens tavlor lokalt från Essungatrakten. Motorfordonsutställning av gamla och nya modeller. Mellan 11.30-13.00 kan man äta lunch för att sedan gå på musikgudstjänst i Essunga kyrka. Kyrkoherde Sven Bild predikar och det blir folkmusik av gruppen Vallefolk från Axvall. Efteråt serveras kyrkkaffe i hembygdsparken, där Essunga folkdanslag ger en uppvisning.

Dagbladet är en radiokändis i Skaraborg, Carl Thulin som jobbat på Radio Skaraborg. Västgötahumor är temat på hans kåseri. Vallefolk återkommer efter kåseriet.

Vallefolk = Spelmansfolk från Valle härad
Vallefolk är en grupp som har spelat ihop under 25 års tid och som aldrig har lyckats att bli osams på allvar. Våra framträdanden präglas av del av skämtsamma gnabb.

Inger Widhja - en lysande och lyssnande berättare

Profilen

När man hör Inger Widhja tala om sin uppväxt så förstår man var hennes berättarförmåga har sina rötter.

- När jag var tre månader gammal blev min mor ensamstående med mig. För sextio år sedan fanns inte dagis. Mina morföräldrar fick ta hand om mig. De hade en gård i Värsås, som morfar blivit tilldelad med lottens hjälp, när syskonen inte kom överens vid bodelningen efter deras föräldrar. Morfar hade åtta syskon; fem systrar och tre bröder. Morfar var yngst av bröderna.

Morfar Karl var en gudabenådad berättare. Han skilde noga mellan det som hänt på riktigt och sagans värld. När vi satte oss vid köksbordet i skymningen före kvällsmjölkingen började han antingen:

- Nu ska ni höra töser ... då visste man att han skulle berätta något som hänt på riktigt, eller

- På den tia nör bärja va lena å djura kunne tala... då visste man att det skulle bli sagor.

Mormor Sanna, 25 år yngre än morfar, och som hade ett stort ansvar för hemmet, lärde mig mycket om det praktiska i hushållet och på gården. Jag minns hur hon mycket pedagogiskt visade på linets väg från frö till handduk. Det började med - Nu är du Kaisa-Lisa och vi ska gräva upp ett lite land och så lite frö... och slutade med att hon med min lilla hjälp vävde linnehanddukar, som jag ännu har kvar. Genom de ärvda föremålen hemmet var fyllt av fick jag lära mig mycket om gamla tider.

Lilla Kornfallet

Vi träffas i Ingers bostad, med det vackra namnet Lilla Kornfallet, beläget på sluttningen av Billingen. Inger har vänster ben gipsat och rör sig med kryckor.

- Men nu är det bara fyra veckor kvar, innan gipset ska bort och jag kan börja arbeta igen.

När flyttade du hit?

- Det är fyra år sedan. Vi bodde då i Fröjered utanför Tidaholm. Det var långt till jobbet i Skara och yngsta flickan skulle börja gymnasiet i Skövde.

Det är ett fantastiskt läge.

- Ja. Över trädtopparna kan man klara dagar se ända bort till Kinnekulle och en remsa av Dalsland på andra sidan Väneren. Vi har två hus att bo i. Det är praktiskt, när alla våra sex barn med respektive och åtta barnbarn kommer på besök. Ja alla kommer inte på en gång, de brukar planera så att alla får plats. Och min sambo Hasse och jag behöver inte tränga ihop oss.

Du arbetar på Västergötlands museum i Skara!

- Den 18 januari 1988 började jag vid museet i Skara som projektanställd. På grund av att jag sedan länge varit med i Skaraborgs dräktråd fick jag erbjudande om att hjälpa till med att sy upp dräkter till stadens 1.000 års jubileum. Sedan var jag projektanställd i 13 år innan det dök upp en fast tjänst att söka. På mitt visitkort står det numuseipedagog, vilket innebär att jag arbetar med planering av verksamheten och med endel utställningar. Jag ansvarar också för programverksamheten i Fornbyn. Det är ett tufft jobb, där vi med ett anslag på 60.000 kronor ska åstadkomma en varierad verksamhet. Men det går och vi brukar ha 50.000 - 60.000 besökare varje år, huvudsakligen sommartid.

Fornbyn harettnärasamarbetemedskolorna ibland annat Skara. Som ett exempel får alla Skara kommuns sjuåringar i grupper om 8 - 10 besöka oss och under tre timmar leva som man gjorde förr i tiden

Museet fick för något år sedan 150.000 kronor från Statens Kulturråd för få barn och unga att inspireras av vår kulturskatt och skapa föremål enligt gamla traditioner. Projektet, kallat Med nya ögon, har haft tre uppdrag!

- * Inreda en ändamålsenlig lokal för handens arbete.
- * Skapa nya föremål med äldre verktyg och metoder. Som exempel har förtäljda nålhus blivit halssmycken och man har inspirerats till att göra öronproppsfodral eller sedelrör i trä..
- * En bok, som redovisar tjugo slöjdföremål med deras bakgrund och hur de omformats till dagens behov. Boken har samma titel som projektet, Med nya ögon. Utgivare är Västergötlands museum.

Jag trivs verkligen med mitt arbete och min omgivning.

Ditt tidigare liv?

- När jag var elva år, flyttade jag från morfar och mormor till min mamma och hennes man i Skövde. Jag rotade mig aldrig där, trots att jag tyckte om min mor och adoptivfar. Femton år gammal började jag på yrkesskolan i Uddevalla och lärde mig sömnad och tillskärning. Därefter blev det en bensinstation i Strömstad, där jag träffade min första man. Jag gifte mig arton år gammal och fick mitt första barn. Sex år senare sålde vi bensinstationen och flyttade till Hjo. Sedan följde några år då jag varvade arbete, utbildning och barnafödande. Jag läste in gymnasiekompetens på folkhögskolan i Hjo 1982, Sedan följde två och ett halvt år vid lärarhögskolan i Jönköping och utbildning till lågstadielärare. Jag har också på distans läst in bland annat 60 poäng i etnologi med specialiseringen textil, slöjd och hantverk vid högskolan i Gävle-Sandviken.

Men min lärarbana blev inte lång, dryga två år. Säkert har jag ändå haft stor nytta av min pedagogiska utbildning. Som jag antydde tar museet emot många elever med olika program varje år.

Plötsligt halkar vårt samtal in på ett nytt spår.

- Om jag fått börja om, skulle jag velat bli religionsetnolog, säger Inger plötsligt.

Förklara, vad är en religionsetnolog!

- Det är en person som studerar vad folk tror på vid sidan av det kyrkan lär ut. Man kan urskilja naturtron, med vättar, troll, skogsrån och älvor, asatron med Oden, Tor och Frej med flera, katolicismen och protestantismen. Hur kände, tänkte och levde människor när dessa läror var dominerande, det skulle vara intressant att reda ut.

Du är kanske mest känd som föreläsare. Hur började den banan?

- Jag var nog ganska blyg i tidiga år, kanske präglad av Du ska inte tro att du är något. Men så hade jag morfars berättartradition i bagaget. Jag brukar tänka, att det man känner att man behärskar, det kan man också

Inger slår rep. Att ha en skolklass som åhörare är att ha lyssnare som är vetgiriga och frågvisa.

föreläsa om, Under tiden i Skara har det väl blivit runt 30 föreläsningar varje år. (Vilket bör bli 500 - 600 framträdanden.) Publiken varierar. Du har de unga, som är vetgiriga och frågvisa och hembygdsfolket, som har en grund att stå på.

Vi som hört Inger berätta, vet att hon kan trollbinda en skara människor timmavis. Man glömmer inte heller det hon talat om. Det blir alltid en helhet, där några detaljer dröjer sig kvar i ens minne.

Du har fått en del utmärkelser!

- Det stämmer. 1998 blev jag utsedd till årets Skaraborgare av lokalradions lyssnare, ett bevis på att folk uppskattar och tycker om det jag berättar. Jag fick Tengelandsstipendiet 2002 som jag fick ta emot i Erska vackra kyrka. Av Hörselfrämjandet har jag fått deras Guldmick, ytterligare ett bevis på att mina lyssnare fattar det jag pratar om.

Det är en upplevelse att höra Inger berätta, det har vi redan konstaterat. Hon kan enkelt förklara hur folk hade det förr, hur de arbetade till brödfödan, hur de umgicks i släkten och med grannar, hur de skötte djur, åkrar och ängar, hur de använde redskap och verktyg och hur de uppfattade det mystiska och oförklarliga i tillvaron. Alla västgötar borde få höra henne berätta minst en gång i livet.

Text Roland Antehag
Foton Inger Widhja privat

Spöskogen vid Sämsjön räddas
Ollestad vid Sämsjön i Herrljunga kommun blir naturreservat med sina blöta, skuggiga och snåriga skogar. Ogästvänliga för människor men så mycket trevligare för fåglar, insekter, lavar och annat intressant.
Rena spöskogen sägs det, med massor av döda träd. Men ett skaffereri för hackspettar och insekter.

De riksbyggande svearna är borta ur diskussionen!

Västgötabygden gläds åt att kunna publicera en artikel av nestorn i debatterna kring vår tidiga svenska historia, Verner Lindblom, Götene. I den förmedlar han några tankar kring Sveriges Historia del 2, 2009, enligt Dick Harrison. Verner Lindblom kan konstatera att det hänt oerhört mycket sedan 1966 då den senaste heltäckande svenska historieskrivningen gavs ut.

Ännu 1966 då "Den svenska historien", senaste heltäckande framställningen av svensk historia utkom i regi av professorerna Jerker Rosén och Sten Carlsson, gällde följande om den svenska statens uppkomst: (band 1, sidan 194).

Svearnas intresse var under perioden 800 – 1000 väsentligen riktad österut. Först när förhållandena i Ryssland och Bagdadkalifatet gjorde en fortsatt östlig orientering meningslös, fick expansionen västerut aktualitet och götarnas rike underkuvades definitivt.

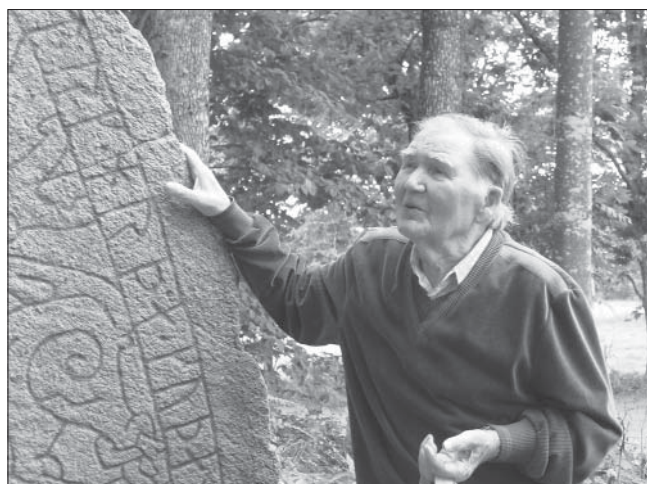
Sedan 1966 har mycket hänt inom vår historiegenre om man fördjupar sig i Dick Harrisons volym i ämnet. De erövrade och riksbyggande svearna är helt avförda ur diskussionen. Historiekompassen har svängt cirka 180 grader och riksbyggingshypotesen ligger i kulturströmmens riktning. Dettavarprognosen i min 2-betygsuppsats vid Göteborgs universitet 1973.

Låg bäst till

När de riksbyggande "svearna" nu enligt Dick Harrison är avskaffade såsom politisk agentie, vilka skapade då den stat vi idag lever i? Jo, stormännen i Väster- och Östergötland. De kom i sinom tid att gå i spetsen för formandet av det medeltida politiska systemet i Sverige. Landskapen låg bäst till, nåddes tidigast av de sociala, ekonomiska och politiska utvecklingslinjer som redan avtecknat sig och fått effekt i Danmark och Norge. (sidan 135).

Vad Dick Harrison gjort är att han sökt skildra riksbyggingsprocessen i Sverige parallellt med innovationsflödet från Europa, inte tvärs emot som fallet varit i föregående framställningar. Han har bemödat sig om att vara opartisk och neutral visavi olika regioners och landskapsroll i det historiska skeendet. Ingen lätt uppgift med tanke på tidigare historieskribenters favorisering av Mälardalarna.

I förbigående tar han därför upp frågan om varför landskapet Västergötland missgynnats då det gäller forskningsresurser. (sidan 124) Samma fråga fick en gång sakkunniga Lili Kaelas av Dag Stålsjö i ett TV-program. Då var anslagstilldelningen cirka 85 procent för Uppland mot några få procent för Västergötland. Orsaken till snedfördelningen kunde hon inte förklara. Resultatet har

Verner Lindblom mitt i den västsvenska historien.
Foto: Lennart Axelsson.

blivit ett forskningsunderskott främst i Götalandskapen och Småland. En ändrad inriktning är att förvänta då nu den förut allena rådande "svealandshypotesen" förlorat aktualitet.

Gav resultat

Turbulensen i spåren av TV-journalisten Dag Stålsjöes 19 ifrågasättande program på 1980-talet och åtföljande debatter har tydligen inte gått spårlöst förbi trots att de i mycket kom från icke akademiskt håll. De förbådade ju klart vad som i dag kallas götalandshypotesen. Det akademiska systemet har för närvarande inga kommentarer. Huvudsaken är att debatten gav resultat. Argumentens värde beror ej av varifrån de kommer. De beror endast av om de är hållbara enligt sakdebattens regler.

Om man jämför Dick Harrisons Sveriges Historia del 2 med tidigare framställningar i genren och främst då med närmaste föregångare Carlsson-Rosén, är till exempel vikingatiden, Björkö-Birka och österledstrafiken betydligt nedtonade. Ansgars besöken på Mälaren 829 och 850 är obevisade och därmed förekomsten av diverse svenska kungars samband med ön osäkert. Ansgars missionen blev ett fiasko och utan betydelse. Om ruserna i Ibn Fadlans berättelse av sågslavhandlare från dåvarande Sverige (sidan 76) är det förståeligt varför Ansgars missionen misslyckades. Dessa ruser var definitivt inga

anfäder att yvas över.

Var låg missionsbiskopen Unnis Birca, Johannes Hiltins Birca? Vad skyddade pålspärren från Ansgars tid i Slätbaken? Ingen vet. Gamla Uppsala, med sitt föregivna hednatempel, var länge en hörnsten i "svearnas" statsbygge. Det syns vara ur leken och bara namnets magi lever kvar: Det kan inte vara en slump att platsen utvaldes till ärkebiskopsäte. (sidan 30)

Det var nog ingen slump att påven bedömde orten som "föraktad och övergiven" och beordrade flyttning.

Kungens försörjning

Bakom Upsal-begreppet göms förmodligen uråldriga föreställningar som knappast kan knytas till en jordisk by. För ett annat ursprung talar företeelsen "upsala öd", som bestod av åtta i yngre västgöotalagen namngivna egendomar: Vad, Vartofta, Gudhem, Ödkull, Long, Holesjö, Ås och Skalunda. Dessa var oförytterliga och disponerades alltid av den regerande kungen. De utgjorde faktiskt kungadömetsekonomisk bas. Källan, en lagtext byggande på långvarig trädning, är inte vilken notis som helst. De åtta västgötska godsena kan knappast ha haft med Uppsala i Tiundaland att göra. De ligger där de ligger än i dag.

Det gamla, felorienterade grundmönstret avseende rikets framväxt blockerade länge forskningsframsteg.

Nu kan sent omsider många historiska gåtor förväntas bli besvarade och förut obeaktade tolkningar kan åter bli aktuella. Det finns ju exempel på forskning som aldrig nått fram. Ett är ju Martin Jonssons utredning om Erik Knutssons lyckade flykt från Älgårås 1205. En dokumentation finns på RAÄ. Att Erik undkom blev ju förutsättningen för "Jarlens sekel".

Bästa provinsen

Vad hände förresten under de 250 åren mellan Olof Skötkonung och Birger Jarl? Varför tillkom krönikor om kungar, biskopar och lagmän just i Västergötland? De cirka 50 husabyarnas distribution tyder på en utgångspunkt för landets kristna organisation i trakten av Kinnekulle. De nära 400 konstnärligt högtstående liljestenarna pekar mot ett centrum vid Kinnekulles Husaby. Här är också koncentrationen av romanska stenkyrkor som tätast. Adam av Bremen angav 1070 att Västra Götaland var dåvarande Sveriges bästa provins.

Dick Harrisons Sveriges Historia del 2 öppnar förhoppningsvis för en ny förutsättningslös forskning kring det äldsta Sverige, utan styrning och barnsligt prioritetstänkande.

Verner Lindblom

Blomska stipendiet till Hugo Karlsson

Språkvetaren Hugo Karlsson, Sätla, har tilldelats Blomskastipendiet på 40.000 kronor som utgår vartannat år till personer som "på ett mera framträdande sätt gjort sig förtjänta om svenska språkets rykt och ans."

Hugo Karlsson är ortnamnsforskare och var fram till 1994 chef för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. Han har skrivit en rad böcker, bland annat om ortnamn "vid Älven" och Sätlamålet.

Bykdrag i Borås

Sista lördagen i april arrangerade Textilmuseet i Borås en bykdrag på Sandwalls plats i centrala Borås. Här värmdes vatten i den storatvättgrytan, öste över vattnet med en skopa till lakesån. En station visade hur man sorterade tvätten, en annan hur man skrubgade tvätten mot ett tvättbräde. Hur det gick till att tvätta trasor eller att använda tvättvaggans som varenstornhet på 30-talet. Klappträ och böstebock var också i funktion och när tvätten var klar hängde man upp den på tvättstreck för

torkning. Många av besökarna passade på att pröva på hur det gick till förr i tiden, men det fanns också en hel del äldre som berättade hur det gick till hemma i deras hem.

Den här dagen fick personalen på museet hjälp av folk från bland annat Borås Hembygds-krets, Borås Guideförening, Vagnhistoriska Museet och medarrangörer var Mitt i Borås och Vuxenskolan.

Text Leif Brunnegård
Foto Monica Brunnegård

Ord om Orden blev Snackis

På 90-talet hade Radio Skaraborg en programserie som hette Ord om Orden. Programledare var radions egen Björn Nilsson och till sin hjälp hade han Kerstin Nordén och Rune Gustafsson, verksamma på Göteborgs Universitet. Programmet handlade i första hand om ord i den västgötska dialekten. Programmet blev mycket populärt. Lyssnarna fick ringa in till programmet och prata om gamla dialektord. 1998 gav trion ut en bok som heter Ord om Orden och den illustrerades av Leif "Broddetorparn" Holgersson. Boken är slutsåld, men har man tur och hittar något exemplar är den inte billig. Tyvärr blev Björn Nilsson sjuk och avled och programmet lades ned.

Ny programtablå

Inför 2008 gjorde Radio Skaraborg om sin programtablå. Man delade upp sändningstiden i olika block. Förmiddagsblocket skulle ledas av Margareta Lilja och Annika Andersson. Margareta och Annika ville gärna ha med ett språkprogram i sitt block. Men det var inte bara deras önskan. Från lyssnarna hade Radio Skaraborg under åren fått många önskemål att Ord om Orden borde komma igen. Ord om Orden var Björn Nilssons grej, och ett nytt språkprogram borde ha ett nytt namn. Margareta Lilja läser SLA, Skarborgs Allehanda, och där finns en språkspalt varannan vecka. Ulla Andersson jobbar deltid på SLA och har ansvaret för den spalten. En dag pratade Margareta med en kollega om sina funderingar och lät lite bekymrad över vem som skulle kunna vara

hennes språkexpert. Då fick hon rådet att ringa Ulla på SLA. Det var ju så hon själv tänkt. När Ulla fick förfrågan svarade hon ja direkt. Men det fanns en liten hake. Enligt sin egen uppfattning är hon ingen språkexpert, hon är en ordroad journalist. När den nya programtablå startade efter nyåret 2008, då fanns Margaretas dröm med. Klockan 10.03 till 10.30 varje måndag förmiddag är Snackis i etern från radiohuset i Skövde.

Trio sköter Snackis

Det är tre damer på Radio Skaraborg som ser till att Snackis fungerar. Men det är lite knepigt att två av dem som har hand om programmet om vår vackra dialekt är utbölingar.

Margareta Lilja är programledare och det innebär att det är hon som håller koll på tiden och sköter alla spakarna och det är hon som för ordet. Margareta är född i Örebro och hann med att gå första året i skolan innan det var dags för familjens flyttlass till Skövde på grund av att pappan bytte jobb. I skolan hade Margareta lätt för språk och det har alltid varit hennes stora intresse. Men så blev hon skoltrött och började jobba som reseledare och fick glädje av sina språkkunskaper. Så småningom blev det barn i familjen och då var det slut på reseledarjobbet. När det åter var dags för arbete utanför hemmet fick hon se en annons där Radio Skaraborg sökte medarbetare. Hon sökte och fick jobbet. Ett jobb som hon fortfarande trivs med.

Ulla Andersson är Stockholmstjej eller som en del säger,

Mia Whiss

Margareta Lilja

Ulla Andersson

en 08. Ulla är journalist från grunden. Sin pryotid gjorde hon på en av Svenska Dagbladets lokaltidningar i en Stockholmsförort. Hon fick förtroendet att börja skriva små artiklar ganska fort och innan pryotiden var över hade hon fått feriejobb. Efter skolan blev det volontärjobb på en tidningsredaktion. Så blev Ulla förälskad i en kadett på militärhögskolan Karlberg. När han var klar med utbildningen, fick han jobb i Skövde. För Ullas del blev det jobb på Skövde Nyheter. Men Ulla och hennes familj har bytt bostadsort mellan Skövde och Stockholm flera gånger på grund av militära kommanderingar för maken. Sedan 2004 är de Skövdebor och hon med jobb på SLA och Sveriges Radio P4 Skaraborg.

Mia Whiss är inföding, alltså äkta västgöte. Hon är en tvättakta vassböling, född och uppvuxen i Moholm. Frånsetten kortperiod i Norrköping i ungdomen har hon varit Vadsbo härad trogen ända till flytten till Skövde för sex år sedan. Mias arbetsuppgifter på radion är bland annat i receptionen, telefonslussar, producent av önskemusik och presentatör av Musiktimmen. Och nog känns det tryggt att ha en äkta västgöte i slussen när vi ringer in till Snackis.

Många hör av sig

Hur gick det då att ta upp en gammal programidé som varit en stor framgång? Margareta Lilja berättar att Snackis är det program som får mest lyssnarrespons. Varannan vecka är programmet öppet för våra lyssnare att ringa in och då är det för det mesta kö. Mia, som sitter i slussen, har en grannliga uppgift att välja rätt samtal som får komma in till programmet. Vi försöker se till att varje telefonör har högst tre ord på sin lista.

Vi får massor av e-post och vanliga brev och det är jätteroligt. Det är ofta frågor om ord som man hört "di gamle" använda, berättar Ulla. När jag läser ett ord

kan det vara svårt för mig som inte är född västgöte att klara av uttalet. Om jag trots allt försöker, händer det att vi får samtal om att det var fel uttal. En av våra lyssnare tyckte, att jag pratar för fint, det vore bättre att ha en riktig västgötabonne i studion, tyckte han Jag vill helst höra ordet uttalas och därför är det bra med alla telefonsamtal vi får in. Ber jag en telefonör stava till ett ord får jag ofta svaret att dä går la inte å stava te.

Ibland frågar jag mina kolleger här på radion, säger Ulla, men vi har ju också tillgång till Västgöta-Bengts-sons ordlista och boken Ord om Orden. Vi har också goda kontakter med Språkrådet.

När jag var ny på SLA pikade mina kollegor mig för att jag inte behärskade det ädla tungomålet. En period jobbade jag som nattredaktör och då kom mitt tillfälle. Vi hade fått reda på att snösmältningen förorsakat en läcka i taket på Billingshov så vattnet rann in. Jag hade lärt mig ordet öfsadröpp som betyder takdropp. Jag skrev en liten underrubrik om Öfsadröpp i ett omklädningsrum. Naturligtvis hoppades jag på lite beröm. Det ute blev, men jag fick lära mig att öfsadröpp kan bara ske på husets utsida.

Västgötaord på hemsidan

Under de här två åren har vi samlat på oss massor med underbara Västgötaord. Vi har också fått lära oss att en del ord som vi trott är lokala dialektord, också finns i andralandskap. Ibland kan ett ord ha flera olika betydelser beroende på hur det uttalas.

På vår hemsida www.sverigesradio.se/skaraborg finns en lång lista på dialektord och vi får ofta kommentarer från våra lyssnare att de varit inne och kollat.

Barnord och poesi

Man kan nästan säga att våra barn har ett eget språk med många härliga ord. Vi kom på att barnord borde få en

liten egen nisch och nu får våra smarta barnord några minuter i slutet av programmet. Vi har nu över 300 smarta barnord på vår hemsida, berättar Ulla Andersson.

Några lyssnare frågade för en tid sedan hur det är med poesialbum. Har dagens skoltjejer poesialbum? När Margareta och Ulla var tonårstjejer hade de naturligtvis poesialbum. När jag hälsade på under programmet den 26 april hade de med sig sina album och gav små smakprov. Frågan är om man fortfarande skriver i poesialbum?

Närheten till lyssnarna

När jag sitter och lyssnar på Margareta, slår det mig hur ofta hon kommer tillbaka till hur viktigt det är med den nära kontakten med lyssnarna. Våra lyssnare skall känna att programmet dom lyssnar på är personligt. Vi gör det inte för en massa människor vi vill vara nära Dig som lyssnar. Och vi lyssnar gärna på Dig.

Om vi pratar rent allmänt kan man säga att vi får mycket tyckande om musiken. Det är för mycket mu-

sik, tycker en del. Men vi har regler om hur det skall vara, lika mycket musik som tal sammanlagt under vår sändningstid. Men eftersom vi har rena musikprogram kan vi ju prata lite mer i andra program. Har Du tänkt på att alla låtarna i Snackis har svenska texter, det är vår musikproducent Rita Jernquist noga med. Det är roligt att det är inne med dialekter för det är verkligen kultur. För något år sedan var det någon som gjorde följande analys. Det låter smart när en gotlänning talar, det låter roligt med göteborgskan, men västgötskan låter tontigt. Vår dialekt är inte tontig! Vi som jobbar med det här programmet har fått lära oss att västgötaskan är smart, rolig och slagfärdig.

När Du läser det här har Snackis sommarlov men i mitten av augusti är Margareta, Mia och Ulla åter i farten. Lyssna, ring och tyck.

Leif Brunnegård

Mölarp - en mötesplats mellan natur och kultur

Mölarps kvarn och Mölarps ö i Fristad är en plats för många aktiviteter och en mötesplats mellan nytt och gammalt.. Den 17 april ägde Bollarännet rum i Fristad. Traditioner skapas fort, och i fyra år har detta arrangerats vid Mölarps kvarn.

Från början kom idén från idrottsföreningarna Fristad Golf och Sparsörs AIK, och Fristads Hembygdsförening kom med i samarbetet. Idrottsföreningarna säljer ett par tusen lotter à 50 kronor och en lördag i april går Bollarännet av stapeln. Lika många bollar som lotter – i år 2.500 – slängs i Viskan, och numren på bollarna överensstämmer med lotternas nummer. Det är alltid mycket folk och spänningen är stor. Vilka nummer vinner? Priserna utgörs av varor från bygdens affärer. Hembygdsföreningen har servering och lotterier och Fristads Naturskyddsförening har tipspromenader för barn och vuxna.

Det är roligt att så många kommer till Mölarps kvarn, människor som kanske inte brukar vara där annars. Det är också roligt att kunna bidra till en satsning på ungdomsverksamheten i Fristad.

Området kring Mölarps kvarn med naturreservatet är flitigt utnyttjat av människor som vill uppleva naturen. Mölarps ö har på ett begränsat område mellan 250 och 300 olika arter, bland annat den unika silvertistel, som annars växer i Alperna. Den blommar i augusti. Vidare finns till exempel backsippa, kattfot och trollsmultron. Träden på ön är hamlade.

Mölarps kvarn

Tvårs över ön rinner en bäck mellan de två armarna av Viskan, en liten bifurkation. För några år sedan gjorde 70 förskolebarn från Borås en utflykt till Mölarp. De åkte tåg till Fristad och vandrade ut till ön. I ryggsäcken hade de matsäck och var sin båt, som de seglade med i bäcken. Det var en solig majdag, och det var en fröjd att se alla barnen vid den lilla bäcken. Sedan berättade "mjölnaren" om kvarnen och försökte ge en bild av hur den användes och hur man levde förr. Kvarnhjulet var förstås i gång.

I området finns en hällkista och en "flintåker" en stenåldersboplats, där man fortfarande kan hitta flinta. För några år sedan höll åkern på att växa igen med sly.

Inte skulle detta ske efter att den varit odlad i minst 4.000 år! En ny brukare ville inte ha så mycket sten i åkern, och en del av föreningens medlemmar gick ut en het julidag och plockade bort en del. Nu är åkern öppen igen, och vi hoppas att vi gjorde en kulturhistorisk insats! Hällkistan som kallas Kungagraven är mycket sägenomspunnen, och det är roligt att kunna berätta de gamla sägnerna för skolbarnen som besöker oss och försöka ge bilden av stenåldersfolket som bodde där.

Mölarp är också Fristads första industriområde. Under en sträcka har Viskan 36 meters fallhöjd. Redan 1380 omtalas i ett dokument, att drotsen Bo Jonsson (Grip) byter till sig i Vedens härad i Fristads socken 1 gård i kyrkbyn med kvarn. Alltså fanns det en kvarn i Viskan redan då. Sik och Sölebo nämns också. Sedan kom vadmalsstamper och sågverk under 1700- och

1800-talen liksom snickerifabrik, mejeri och svarveri samt annan tillverkning.

Namnet Mölarp indikerar kvarnbebyggelse. I Fristad med omnejd finns det många namn som slutar på -arp, till exempel Sibbarp, Nyarp, Runarp och Gunnarp. Annars heter denna ortnamnsändelse -torp och chansspeka på en utflyttning från tidigare bebyggelse. Namn som slutar på -arp finns också runt övre Viskan och Ätran. Är det männeinflytandes öderifrån längsvattenvägarna? Sådana namn är vanliga i Skåne.

Så kan man se nytt och gammalt mötas kring Mölarp, och platsen blir det som den alltid har varit – en mötesplats.

Text Ann-Britt Boman

Foto Stig Green

Bevarade backstugor

Hembygdsrörelsen har genom årensamlat i stora mängder av kunskap om torp och backstugor, ett mycket gediget och värdefullt arbete. Västarvet anser att detta förtjänar att uppmärksammas och uppmanar i samarbetet med bland andra Västergötlands Hembygdsförbund hembygdsföreningarna att sända in rapporter om de tre – fem mest intressanta

torpen och backstugorna i området.

Helst skall det handla om stugor som fortfarande finns på den ursprungliga platsen och som förändrats lite under åren. Foton, dokument, kartor med mera som kan ge bakgrund är värdefulla.

Mer uppgifter kan fås av Carin Carlsson, Lödöse Museum.

Uppdatera försäkringen

Alla föreningsordföranden har i mars tillsammans med diverse försäkringsinformation fått en blankett för att uppdatera försäkringsteckningen.

Alla föreningens försäkrade byggnader skall vara "namngivna". Benämningen kommer fortsättningsvis att redovisas på försäkringsfakturan.

Det är också mycket viktigt att uppge rätt storlek och rätt kategori på byggnaderna, för att inte riskerar att vara fel försäkrad vid en eventuell skada.

Löseegendom försäkras i intervall om 5 basbelopp, vilket i år motsvarar 212.000 kronor.

Den uppdaterade försäkringsteckningen måste göras även om ingen förändring skett och skall vara insänd senast den 30 september 2010.

Har ni frågor kontakta försäkringskansliet Östra Långgatan 30A, 432 41 Varberg. hembygdsförsäkringen@hembygd.se 0200-22 00 55.

Hänt på bögda...

Skara Gillles årsstämma

Nya styrelsen: Henrik Lindkvist, Sture Veghed, Olof Astersten, Annika Emteborg Ohlsson, Ann Britt Molander Johansson, Bengt Palm och Ingemar Lindkvist. Gunnar A Wahlström och Carl-Erik Jonsson är inte med på bilden.

Ett nittiotal medlemmar hade bänkat sig på Kråks Vårdshus när Skara Gille höll årsstämma den 17 mars. Ålderman Bengt Palm öppnade stämman och höll också en parentation över de åtta medlemmar som gått bort under 2009. Här nämndes särskilt Rune Hagberg, som under många år, både som gilllesskrivare och biträdande

ålderman hängivet arbetat för Skara Gille.

Efter sedvanliga mötesförhandlingar erinrades om många trevliga aktiviteter som ägt rum under året, vårresan till Tanum, allsången i augusti, resan till Malmö i oktober, visning av redaktör Erik Bogrens bilder och Georg Svantessons filmer och bildvisning av Per Perssons bilder, luciafirandet och Lilla julafton inte att förglömma.

Den 29 upplagan av Gilllesboken Ett och annat från den gamla staden Skara kom ut i november och Gillet stod också som utgivare av Allan T Nilsons Boken om Skara.

Två nya medlemmar har valts in i gillesnämnden, Sture Veghed och Henrik Lindkvist. De efterträder Bo Melin och Bengt Strand, som båda undanbett sig omval. Den senare har blivit avtackad vid ett tidigare tillfälle och Bo Melin tackades nu med blommor och erkännssamma ord. Årets traditionella aktiviteter presenterades, bland annat vårresan som kommer att gå runt Vättern och höstresan som i stort sett blir en repris på 2009 års succé, Malmöresan. Sven-Olof Älvehall underhöll med blandad musik och mycket uppskattad blev också gymnasiekören Octo Puellae som med sina säkra röster stod för underhållningen under supén.

Olof Astersten

Många hyllades i Salebyförening

Ingmar och Monica Karlsson, Leif och Lisbeth Saleryd, Stina och Ivan Ivarsson samt Rolf Larson hyllades med diplom.

Inte mindre än nio medlemmar i Saleby Hembygdsförening belönades för sina insatser vid föreningens årsmöte. Föreningen har över 200 medlemmar och bland annat har sockenstugan med bakstugan varit utnyttjad 34 gånger, varav 18 gånger till bakning. Ordföranden Berit Larsson hade en stor skara att välkomna till smörgåstårten i Bygdegården där även Thomas Landahl från Skara underhöll med visor av Mats Ljung.

Nio personer belönades med Västergötlands Hembygdsförbunds diplom för förtjänstfullt arbete inom Hembygdsrörelsen, bl a Hembygdsgården, föreningens tidning samt skötseln av den fantastiska dahliaodlingen vid stugorna med mängder av olika dahliasorter.

Irene och Tore Happe var förhindrade att delta men Lisbeth och Leif Saleryd, Stina och Ivan Ivarsson, Monica och Ingmar Karlsson samt Rolf Larsson fick ta emot

diplom överlämnade av Hans Menzing från Västergötlands Hembygdsförbund.

Hans Menzing

Storpublik på årsmötet hos Gudhemsbygden

Återigen kunde Gudhemsbygdens hembygdsförening glädjas åt ett mycket välbesökt årsmöte. Som vanligt hölls det den första onsdagskvällen i mars månad. Drygt 130 av de 680 medlemmar var på plats. Stämningen under kvällen var mycket god, nästan lite uppsluppen. Föreningen hade två prominenta gäster från Västergötlands hembygdsförbund, både den nuvarande ordföranden Eva Bergström Hyenstrand, Skultorp och den förra ordföranden Hugo Isaksson, Timmele. Alla hälsades välkomna av föreningens ordförande Kjell Bertilsson.

Efter årsmötesförhandlingarna trädde Eva Bergström Hyenstrand och Hugo Isaksson fram och överlämnade en av hembygdsrörelsens finaste utmärkelser till Ingvar Blomberg. Som den förste i föreningen erhöll han Sveriges hembygdsförbunds utmärkelse Hedersnål med lagerkrans. Ingvar fick i samband med föreningens tioårsjubileum Västergötlands hembygdsförbundsdiplom. Denna utmärkelse fick nu de båda tidigare sekreterarna med mera Rigmor Larson och Birgitta Larsson.

Eva Bergström Hyenstrand läser upp motiveringen för utmärkelsen till Ingvar Blomberg

Text Lars-Erik Kullenwall
Foto Veronica Setterberg

Hembygdsgärning i Skultorp belönad

Skultorps Hembygds- och Fornminnesförening höll sitt årsmöte den 26 mars i Kyrketorpsgården.

I anslutning till detta mottog föreningens sekreterare under många år, Birgitta Josefsson, Sveriges Hembygdsförbunds Hedersnål med lagerkrans. Den utdelades av Lars-Erik Kullenwall, v. ordf. i Västergötlands Hembygdsförbund. Birgitta är, utöver sin mångåriga verksamhet som sekreterare i Skultorps Hembygds- och Fornminnesförening, en stöttepelare i dess verksamhet, till exempel i skötseln av

Fornbyns anläggningar eller arrangemang vid föreningens festligheter.

Efter årsmötesförhandlingarna serverades kaffe. Tage Claesson, välkänd "stenmästare", berättade bland annat om den kulturhistoria som exempelvis liljestenar och milstenar innehåller. Olika föremål ur föreningens samlingar visades, ny årgång av Billingsbygden fanns att köpa liksom lotter till många vinster.

Eva Bergström Hyenstrand
Foto K G Johansson

Oliver Larsson från Edsvära missionär i Brasilien

Under åren 1952 till 1983 verkade Oliver Larsson och hans hustru Elly som missionärer i Brasilien. Sex perioderhandeavverkaochmånga både större och mindre samhällen blev deras verksamhetsfält. De var ofta pionjärer, vilket innebar att de skulle bygga upp en verksamhet från grunden.

Oliver var född 1916 i Edsvära, som näst yngst av sju syskon. Familjen levde under småomständigheter, något som Oliver bar med sig hela livet och som innebar förståelse för den fattigdom han och Elly mötte som missionärer.

Efter folkskolan började Oliver arbeta hos Folke Nyberg, en duktig målare på orten. Det gick några år. Men så en dag ramlade Oliver ner från en illa placerad stege och bröt foten. Då tog hans målarbana slut. Det blev istället en evangelistkurs inom Örebromissionen. Under åren

1942 – 1944 verkade Oliver som evangelist i Skåne och hos olika församlingar i Skaraborgs län. Sin livskamrat Elly träffade han, när hon var evangelist i Levene. De kom att följas åt under studierna på Missionskolan i Örebro åren 1944 – 1947.

Nu följde några år då Oliver verkade som pastor, bland annat i Betania i Gotlands Tofta och i församlingar i Uddevalla, Vedum och Kinnekulle.

Vad som fick Oliver och Elly att bestämma sig för att bli missionärer var något som växte fram undan för undan. De sökte säkert ledning från Gud genom böner och i samtal med varann. Men de hade också kontakter med Örebromissionens ledare. Vid en högtidlig gudstjänst i Edsvära kyrka senhösten 1951 avskildes de till missionärer med Brasilien som verksamhetsfält.

Efter en lång båtresa anlände Oliver och Elly i slutet av mars 1952 till Rio Grande, som ligger långt söderut i Brasilien. Där fick de plugga portugisiska ett halvår, med en missionär som lärare. Sin första tjänst fick de i S:t Paul, som ligger i hjärtat av Brasilien. Efter någon tid i S:t Paul kom de till staden Pelotas, där församlingen förutom kyrka hade ett ålderdomshem och ett hem för föräldralösa flickor. Pelotas blev först i raden av städer

Oliver i gauchodräkt

och orter, där Oliver och Elly kom att verka.

Ett brev betyder så mycket...

Oliver var en flitig brevskrivare till slakten, vänner och församlingar. Ett brev från december 1976 från Lagesgerenbrabildhurlivetkunde te sig. Brevet är ställt till Kära Vänner, offrare och förebedjare.

--- I Augusti månad flyttade vi hit till Lages i S. Catarina. En ganska storstad, i helakommunen skall det just finnas 160 tusen personer.

--- I över 15 år har denna stad varit blickpunkten för vår missions arbete, men ingen har velat gå hit. Nu lovade vi, att ännu en gång börja ett nytt arbete, om vi fick den infödda konferensens fulla stöd, det fick vi och nu är vi här.

Som Ni förstår är det inte lätt, att börja ett arbete i en stad som man inte känner. Först är det att hyra

ett hus att bo i, sedan lokal där man kan ha möten och det viktigaste, att nå människorna. Bostad fick vi tag i med en gång, värre var det med lokal. Men efter många provningar och hårt motstånd fick vi hyra en träkåk. Men då vi fått den i ordning, målat den, gjort bänkar, talarstol etc. ja då fick vi meddelandet: Huset är sålt. Troligen låg "moderkyrkan" bakom (här menas den katolska kyrkan). Nog kändes det underligt, men för den som älskar Gud, samverkar allt till det bästa, står det skrivet. Vi hade en barnmötesserie med godtillslutning i vår träkåk, ett 60-tal barn i varje möte. Och i våra offentliga möten där fick vi bedja med de första själarna. Vi lyckades sedan hyra en salong som inte ligger så långt ifrån vår första lokal. Salongen är bättre, är av tegel och priset är detsamma omkring 200 sv. kronor i månaden. Ännu har vi fått betala allt själva.

Nu har vi hållit på i den nya lokalen en månad. Vi harengodsöndagsskola, börjat med matrikel, det är både barn och vuxna, mest barn och ungdomar. Vi är tack-samma för vad vi nu fått se. Nog har det varit mörker på vår väg, men vi känner att vi har en stor uppgift i denna stad. Några har vi fått bedja med. En familj, mannen är militär, har vi fått tag på här, de är nu med i arbetet, de

tillhör ännu vår församling i Novo Hamburgo. De har bott här i över fem år, man har gått här som andliga luffare. Nu är de med oss och är mycket glada och hjälper till att inbjuda folk till våra möten. I söndags hade vi ett välsignat väckelsemöte, rätt många ofrälsta. Bed för oss och arbetet, att vi snart kan bilda en församling. Detta är vårt böneämne just nu. Vi behöver också få hit en evangelist som hjälper oss. Vi har två andra städer som vill att vi ska öppna eld även där. Behoven är stora, men våra möjligheter att komma fram är rätt små. Inflationen är här mycket hög.

Breven till släkten i Falköping berättar om glädje och sorg. Jag har haft tillfälle att läsa 45 brev skrivna till släktingar i Falköping. Oliver skriver på maskin, rakt och lättamt. Elly kompletterar med några handskrivna rader. Några återkommande teman i breven.

En stark gudstro

Varje brev talar om stark tillit och tro på Gud. Han visar vägen, till honom kan man komma i både glädje och sorg. Man förstår att de känt en levande Gud som hela tiden fanns i deras närhet. Utan denna visshet om Guds hjälp och stöd hade det säkert varit svårt att klara all påfrestningar som pionjärbrevet innebar.

Söndagsskolan samlad, Arapongas.

Glädje över nyfrälsta och barnverksamheten.

Många brev talar om välbesökta söndagsskolor. Ingen tvekan om att Oliver och Elly lade mycken kraft på detta. Välbesökta väckelsemöten är även till stor glädje, särskilt om man får be med ofrälsta.

Bekymmer med bostäder och kyrkolokaler

Inte bara i Lages har det varit jobbigt att hitta en bostad och inte minst att få bygga kyrkor. Många projekt har fått läggas åt sidan, löften har inte hållits, det tar tid att få svar från myndigheter, inflationen som är hög.

Fattigdom

Människorna är fattiga, familjerna är stora och bordåligt, många kan varken läsa eller skriva. Barnen är undernärda med stora magar. Ungdomar driver omkring på gatorna

En kapell interiör, Arapongas.

och drivs in i kriminalitet.

"Här i stan finns 20 tusen barn och ungdomar som inga verkliga hem har. Vad ska det bli av dem kan man undra? Bovar kanske..."

Klädpaket

I nästan varje brev skriver Oliver om klädpaket som kommit från släkt och vänner. Vi skriver till Er, ty vi tror att Ni träffar en del som sänt kläder till arbetet här. Ja på själva julafton kom det 7 paket. (Julen 1981) Hälsa och tacka". Ofta var snöerna borttagna. Tydligt hade man inga så bra snören hos tullarna. Men att kläderna kom till nytta, det vittnar breven om

Väder och vind

Många brev talar om kalla vintrar och varma somrar. Kalla vintrar är värst, när dragiga bostäder utsätts för kyla och bläst. Då är det skönt att få värma sig vid vedspisen i köket. Grannar fick överta exemplar av Skaraborgs läns Tidning, för att kunna täta springor i ytterväggarna.

Fotbollen.

Oliver berättar: Den bästa reklam Sverige någonsin har gjort för oss utomlands, åtminstone i Brasilien, är VM i fotboll 1958. Vi missionärer från Sverige fick efter bästa förmåga berätta om Uddevalla, Borås och Hindås, som brassarna läst om i sina tidningar.

Brev från 1974

Idag är det tyst överallt, Brasilien vann inte i går, man är så ledsen.. Våra grannar har TV och de har sett spelen från Tyskland, då de stampat i golvet av glädje, ja då visste vi att Brasilien vann, igår hörde vi inget stamp! Alla banker stängde, affärerna också, många hade förberett stora fester, men det blev så tyst överallt. Man satt väl och sörjde...

Katolicismen

Den katolska kyrkan är mycket stark i Brasilien. Men Oliver hade inte mycket till övers för dess sätt fira gudstjänster och tjäna folket. I en artikel i Missionsbaneret

från 1954 skildrar han påskfirandet i en mindre stad. Från skärtorsdagskvällen till påskdagen försöker man återskapa Jesu lidande på ett närmast groteskt sätt. Då vi såg allt detta, greps våra hjärtan av nöd för de arma människor, som ärbundna av den katolska hedendomen skriver Oliver. Hårda ord och då ska man minnas att de skrevs innan Oliver och Elly på allvar hunnit stöta på motståndet från katolikerna.

Ett gatubarn blev barn i huset Oliver och Elly fick inga egna barn. Ett gatubarn, Edson, kom i deras väg i början av 1970-talet. Hans föräldrar, modern från Italien och fadern afrikan, hade mer eller mindre övergivit honom. Edson bodde tidvis hos makarna Larsson och hjälpte till med vardagssysslor.

Edson höll kontakt med Elly och Oliver, även sedan de lämnat Brasilien för gott. Vid två tillfällen har han hälsat på i Falköping, sista gången tillsammans med sin familj. Han har en son som fått förnamnet Larsson, vilket visar vilken stark anknytning man kände till Oliver och Elly.

Edson driver en firmas omsäljarsolskyddsprodukter. Hela familjen är involverad. Familjen är aktiv i baptistförsamlingen, mannen som körledare. Sonen Larsson spelar trummor och gitarr.

Humor, musik och böcker.

Många kan vittna om Olivers sinne för humor. Glimten

i ögat och lite barnasinne kvar, präglade hans umgänge med människor. Också hans predikningar hade humoristiska inslag.

Oliver kunde spela en rad instrument; dragspel, gitarr, fiol, mandolin och orgel. Han hade en djup och vacker sångröst. Sången och musiken var kanske hans viktigaste tillgångar vid möten med människor i olika kyrkor och kapell.

Olivers läshunger kom aldrig att stillas. Han hade en ovanlig bredd i sitt läsande, men böcker om människor och deras livsgärning var det dominerande intresset.

Pensioneringen

Efter hemkomsten från Brasilien i början av 1983 bosatte sig Elly och Oliver i Falköping. De hade några goda år, då de fick sprida kunskap om Brasilien och Örebro missionens arbete där.

Tyvärn gled Elly in i glömskans värld och hon fick lämna Oliver för annan omsorg. Hon avled 1999 på Olivers födelsedag den 21 februari.

Oliver drabbades av stroke i juli 1996 och kom att bo på ett sjukhem de sista elva åren av sitt liv. Han avled den 8 oktober 2007. Griftetalet hade rubriken En trogen livsgärning.

Text Roland Antehag
som hade Oliver till morbror
Foton från Olivers samlingar

Bidrag ur projektet Hus med historia

Hus med historia har totalt 12 miljoner att fördela i hela landet, Västra Götalands län fick in 95 ansökningar på cirka 11 miljon kronor. Länsstyrelsens tilldelning av den totala ramen blev 725.000 kronor.

Isitt meddelande till hembygdsföreningarna skriver länsstyrelsen att det varit en svår och grannlaga uppgift att fördela bidragen. Med utgångspunkt från de villkor som Riksantikvarieämbetet ställde isitt fördelningsbeslut upprättades därför några prioriteringsgrunder.

Dessa var

- Ansökan ska avse en hembygdsgård.
- Byggnaden ska vara flyttad,
- Tak prioriterades i första hand.
- Åtgärden ska vara antikvarisk godtagbar.
- Informationsinsatser/kurser/öppet hus med mera ska göras i samband med reoveringen.
- Spridning av bidragen över länet

Byggnader som inte tidigare fått eller kan få bidrag på grund av att de är flyttade prioriterades.

Fornstugan i Främmestad. Ett hus med historia.

Länsstyrelsen valde att fördela bidrag på 14 ansökningar, varav 9 inom Västergötland. De som fått bidrag får som högst 50 % av beräknad kostnad. För nästa år har

regeringen nationellt avsatt 15 miljoner till Hus med historia.

Följande föreningar i Västergötland fick bidrag

Bjärke Hembygdsförening,
Skiftesverksladugård, bidrag 50.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Bollebygds hembygds- och Fornminnesförening
Enbladssågen i Hembygdsparken. Bidrag 100.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Främmestads Hembygdsförening
Fornstuga, bidrag 55.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Härlunda-Bjärka Hembygdsförening, Skara
Hembygdsgården, Skrelundagården, bidrag 45.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Håcksviks Hembygdsförening, Svenljunga
Olofsbygget, bidrag 30.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Trollhättans Fornminnesförening
Ryttaretorpet, bidrag 75.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Brunns Hembygdsförening, Ulricehamn
Brunns Hembygds gård, bidrag 20.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Excelsiorföreningen, Vara
Humlaledet, Klinga-Botorpsstugan, bidrag 15.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

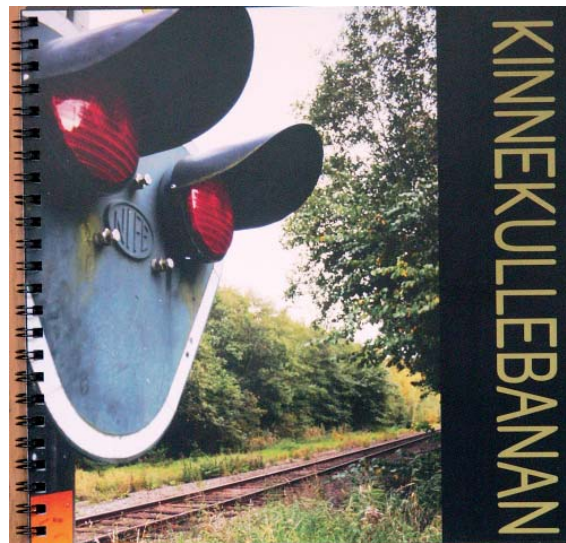
Dalslands gille, Vänersborg
Dalbogården, bidrag 90.000 kronor, antikvarisk medverkan 5.000 kronor.

Källa:

Meddelande från Länsstyrelsen, Västra Götalands län april 2010.

Text Roland Antehag
Foto Leif Brunnegård

Kinneullebanan i prisbelönt bok

Kinneullebanan hyllas i en av årets vackraste västgötaböcker.

Ett enkelt häfte om Kinnekullebanan, gjort av två unga flickor, delade utmärkelsen Årets vackraste västgötabok 2009 med en luntaskapad av två proffs med ett stort bokförlag i ryggen. Utmärkelsen delades ut i samband med Föreningen för Västgötalitteraturs årsmöte i Vara. Perspektiv på Göteborg har getts ut av bokförlaget Max Ström och bygger på gamla Göteborgsbilder kompletterade med nytagna bilder av Peter Claesson. Allt till texter av Kristian Wedel. Hela boken är i svartvitt och är mycket vacker, fylld av stämningar men också detaljskärpa inte minst i härliga arbets- och barnbilder.

Utan hjälp av förlag har ungdomarna Mimmi Lars-

son och Lovisa Thorsén skapat boken Kinnekullebanan. Det är ett häfte på bara 24 sidor och med ringpärmrygg. Normalt skulle den inte ha kommit ifråga som Årets Vackraste, men resultatet är mycket imponerande. Mimmi och Lovisa har fotograferat, tecknat, författat och redigerat en skildring av de tolv stationerna mellan Lidköping och Mariestad. Här är alla bilder i färg, men mjuka, ömsinta utan att frossa i färgen. Allt lagt på sober svart bakgrund som lyfter fram bilder och de korta faktarika texterna. Ett lysande exempel på hur man kan åstadkomma en vacker bok med begränsade medel.

Hans Menzing

Läsvärt i korthet

Axet. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Nr 1 2010. Redaktion: Lars-Erik Kullenwall, Ingvar Blomberg, Ingemar Fägerlind, Gun-Britt Salomonsson, Rune Wennerholm och Gudrun Wäpling. 58 sidor om bl a Stora Bjurums bränneri och kyrkorna på Falbygden.

Odensåkers hembygdsförening. 2010. Årgång 32. Dokumentationsgrupp: Ulla Berglund, Göran Andersson, Margareta Eklund, Lena Timander och Bernt Wilsson. 86 sidor i litet format med bilder i färg och svartvitt. Bl a om Tidandalens historia, bredband och kyrkvaktmästare. Varnhemsbygdens. Medlemsblad 2010 för hembygdsföreningen Skarke-Varnhem, och Norra Lundbysockengille. Redaktion: Alf Hansson, Eva Bozovic, Eva Knapasjö, Carl-Gustaf Lundström och Inga-Kajsa Christensson. 62 sidor med många gamla och nya bilder. Bl a om epoken med järnvägsförbindelse över berget till Skövde.

HistorieForum. Tidskrift för historisk debatt. Nr 3. Tema folkvandringstid och Vendeltid. Kontakter med Sydösteuropa. Redaktion: Ingemar Nordgren. Antal sidor: 123 med många illustrationer, fotnoter och engelska sammanfattningar. Bland annat finns mycket information om Finnestorp vid Lidan. Var det där Beowulf dog, och berättar en spänne om Odenkulten där?

Lidköpingsbygdens. Utgiven av S:t Nicolai Gille, Lidköping, julen 2009. Redaktion: Bengt Otterberg. 94 sidor med många bilder, bland annat på de många ölmärken som fanns i staden förr. För den som var försiktig med starksaker fanns det rentav alkoholfritt äppleöl.

Husaby hembygdsförenings årsskrift 2010. Redaktion: Göran Englund, Kjell Gustafsson, Ann-Marie Johansson, Kjell Johansson och Sölve Johnsson. Antal sidor: 48 med många nya och gamla bilder. Bland annat kan man läsa mycket om föreningens berättarkvällar.

Billingsbygdens 2009. Redaktion: Monika Moberg. Utgivare: Skövde hembygds-krets i samarbete med Skövde stadsmuseum. Antal sidor: 128 med många gamla och nya bilder och mycket läsning om Boulognerskogen och Ranstad.

Falbygden 2009. Årsbok utgiven av Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening. Redaktion: Båse Johanson och Lena Persson. Antal sidor: 116 med många illustrationer och berättelsen om bl a om hur Firse sten förblev en samlingsplats genom seklerna.

Årsskrift nr 27 år 2010 för Karleby Hembygds- och Fornminnesförening. Redaktion: Karl-Erik Andersson. Antal sidor: 65 med massor av bilder. Bl a kan man läsa om hur orkidéerna på Hopamarken blivit tillgängliga även för handikappade.

Svältornas fornminnesförening. Årsskrift 2010. Redaktion: Berit Andersson, Leif Brunnegård, Ingrid Holmgren, Stefan Svensson och Leif Tjärnefalk. Antal sidor: 44 med många bilder. Bl a får vi veta mycket om bygden i mitten av förra seklet och om hur dagens skolelever får lära om livet förr i hembygdsmuseet.

Fristadsbygdens 2010. Gammalt och nytt – Fristads Hembygdsförening. Redaktion: Ann-Britt Boman. Antal sidor: 60 med gamla och nya bildsvep och massor av information om förr och nu. Bland annat får vi veta hur Frufällan fick sitt namn.

Västgötagealogen, tidskrift för Västgötagealogeniska Förening. Nr 1 2010. Redaktion: Kjerstin Olofsson. 24 sidor. Denna gång skriver den ambitiösa tidskriften om barns villkor genom tiderna.

Westgötarnas Idrottshistoria. Nr 1 2010 WIS årsskrift 2009. Redaktion: Leif Svensson. 32 sidor med massor av information om gången verksamhet, men också historiska glimtar bland annat om Tidaholms omgymnastikcentrum och backhoppning förr.

Mjölkpallen. Medlemsblad för Lerums Bygdegille våren 2010. Fem sidor om verksamheten men också del tre av Historia ur ett Lerumsperspektiv.

Årsskrift för Ullervad Leksbergs hembygdsförening. Nr 3 år 2010. Redaktion: Åker Möller och Lars Johansson. 60 sidor med många bra bilder. Bland annat kan man läsa om Tidans som kraftkälla och hemvist för Tidanöringen.

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby, Istrum, Öglunda Hembygdsförening Nr 1 2010. Redaktion: Hjördis Lundberg. 26 sidor med brett innehåll. Bl a begravningskronor och adel med stora gårdsinnehav.

Hem och Hembygd. Tidskrift för Saleby, Trässberg och Härjevad 2009. Redaktion: Rolf Larsson, Sten Björkblom, Iréne och Ingemar Kårebäck. Utgivare: Saleby Hembygdsförening. 26 sidor i A4-format med massor av bilder. Bl a om monteringsfärdiga traktorer och Brobergs auktioner.

Skara Stiftshistoriska Sällskap medlemsblad 2010:1. Redaktion: Johnny Hagberg. 20 sidor med bl a artiklar om dopåsen och Olof Kolmodin som lät en Andelig dufworöst kuttra i Flo.

Långared förr och nu. Verksamhetsberättelse 2009 från Långareds Hembygdsförening. 32 sidor i litet format med bland annat Tankar och minnen från 1937 samt många matnyttiga tips.

Hans Menzing

Greve Gomer

Senaste numret av Västgötabygden berättade om den medeltida Greve Gomer, Gudmar Magnusson. Annars omtalas han vanligen som Riddar Gomer. I Sverige infördes grevevärdigheten först av Erik XIV vid hans kröning 1561. På kontinenten fanns grevar långt tidigare, men hade Gomer verkligen förvärvat sig en utländsk grevetitel?

Bengt Fåglefelt
Vara

Svar från redaktionen:

Enligt exempelvis uppslagsverket Wikipedia på nätet så kallades Gudmar Magnusson även greve Gomer. Annars har du säkert rätt i att han egentligen var riddare. Grevetiteln kan han kanske ha fått som en lustighet för att det låter så stiligt med de två allitererande G:na i greve Gomer.

Något av en parallell kan vara grev Ebba på Loholmens (där riddar Gomer bodde) efterträdare och granngård Gräfsnäs. Fast Ebba Månsdotter upphöjdes först 1568 till grevligt stånd, och hade mer rätt till titeln, men greven var hon ju inte, även om hon ansågs tilltagsen och manhaftig.

Hans Menzing

Fel jacka

Ett par dagar efter vår årsstämma i Mark fick jag ett telefonsamtal från ett av ombuden. Hon var lite besviken. När hon skulle hämta sin jacka efter stämman, då fanns den inte kvar. Någon hade tagit fel jacka. Det fanns en annan jacka, så någon har tagit fel. Om Du upptäckt att Du har fel jacka, då skall Du ringa 0322 - 440 17. Så blir Ni glada båda två.

Leif Brunnegård

Såg Du kartan på sidan ?

Ibland kan man fundera över var en ort ligger när man läser Västgötabygden. Vi pratade om det i redaktionskommittén och kom på att det kunde vara bra med en karta där vi kan markera var en artikel hör hemma geografiskt. Siffrorna före ett Ortsnamn anger på vilken sida en artikel från den här orten finns. Ortsplaceringen på kartan kanske inte är helt korrekt, men nästan. Vi gör så gott vi kan.

Vår dröm är att det inte skall finnas några vita fläckar på vår västgötakarta.

Välkommen med ett bidrag från Din bygd!

Redaktörsgrupp:

Roland Antehag, Lilla Mjölseredsv 9, 466 95 Sollebrunn, tel 0322/402 55,

e-post: r.antehag@hotmail.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Ann-Britt Boman, Spireavägen 5, 513 35 Fristad tel 033 - 26 19 21,

e-post annbritt.boman@telia.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post: tb.bygg-tjanst@telia.com.

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Stig Green, Fjällrosv 1, 516 32 Dalsjöfors,

tel 033 - 10 15 85, e-post: stig.green@bornet.net.

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@kultur.goteborg.se

Förbunds-kassör: Hugo Isaksson, Box 2067,

523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Symaskinen förr och nu

Innan det fanns en symaskin i varje hem kom sockenskräddaren på besök. Han hade ofta en lärling med sig. Skräddarens besök varade kanske en vecka eller mer. Det var roligt när skräddaren kom. Han kunde förmedla lite nyheter om folk i bygden. Far i huset såg till att det fanns tyg hemma, skräddaren gjorde bara jobbet. Skräddaren sydde bara manfolkets kläder. Det var ett handarbete, skräddaren satt ofta på bordet och sydde. Albin Alexandersson hade lärt yrket av sin far och var den sista sockenskräddaren i Ornunga socken. Han har berättat att han skaffade en symaskin och sydde även på den. Symaskinen kördes från gård till gård och hämtades med häst och vagn av den bonde, som stod i tur att få besök av sockenskräddaren.

Men det fanns också sömmerskor som kom till gården för att sy damernas kläder. Gunhild Svensson höll på ända in på 1970-talet.

Iris Gabrielsson har en Singer trampsymaskin från 1904. Numera är den en prydnadsgrej, men den har använts flitigt. I en broschyr från Singers återförsäljare i Borås i början av förra seklet finns sex olika modeller. Några var försedda med huv som man enkelt lyfte av när maskinen skulle användas.

En av maskinerna har följande beskrivning: Cabinetbord-symaskin, försänkbar överdel, med fem bordlädor (infällda). Utstyrelsen för våra maskiner med cabinetbord rekommenderas särskilt för finare hem. Genom ett enkelt grepp kan överdelen fällas ned i det under bordet befintliga tråget varpå öppningen tillslutes med klaffen.

På sista sidan kan man läsa om att på symaskiner från Singer kan tygsorter från det finaste till det allra gröfsta sys.

Också kom den elektriska symaskinen. Från det fina Husqvarna Fabriksmuseum har jag fått följande:

Den första elektriska symaskinen för hemmabruk hette Husqvarna CB-N och kom ut på marknaden 1934. Tidigare hade det gått att köpa till en motor till sin tramp- eller vevsymaskin, men modell CB-N var den första elmaskinen och tillverkades fram till 1955.

Symaskinen på bilden heter Husqvarna Automatic och den köpte vi 1958. Som tillbehör finns ett antal hjul som man kan sätta in i maskinen och då kunde maskinen åstadkomma olika typer av sömmar och den var väldigt populär.

Dagselektriska symaskiner är elektroniska och är nästan som en liten dator. Men frågan är om det är lika populärt idag att skaffa en symaskin?

Text och foto Leif Brunnegård
Illustratör Börje Brorson